

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Sakari Niinimäki

**TASELAINAUKSEN HYVÄKSYTTÄVYYS HENKILÖYHTIÖN
TULOVEROTUKSESSA**

Pro gradu -tutkielma

Vero-oikeus

Tampere 2016

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

NIINIMÄKI, SAKARI: Taselainauksen hyväksyttävyyden henkilöyhtiön tuloverotuksessa

Pro gradu -tutkielma, XII + 70 s.

Vero-oikeus

Joulukuu 2016

Pro gradu -tutkielman aiheena on taselainauksen hyväksyttävyyden henkilöyhtiön tuloverotuksessa. Tutkielman pääasiallisena tavoitteena on selvittää voimassa olevan oikeuden kanta kysymykseen siitä, voidaanko henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin sisällyttää yhtiömiehen omistuksessa olevaa omaisuutta. Lisäksi tavoitteena on tuoda esille ja ratkaista tästä seuraavia tulkintaongelmia henkilöyhtiön ja sen yhtiömiehen tuloverotuksessa.

Verohallinnon linjausmuutoksen myötä ajankohtaiseksi tutkimusaiheeksi nousutta taselainausta tutkitaan tutkielmassa oikeusdogmaattisella tutkimusmenetelmällä. Tärkeimpiä lähdemateriaaleja tutkielmassa ovat tuloverolaki sekä laki elinkeinotulon verottamisesta, lakien esityöt, taselainausta koskeva oikeuskäytäntö sekä henkilöyhtiöiden verotusta käsittelevä oikeuskirjallisuus.

Tutkimustulosten perusteella taselainausta ei voida nykyisessä verojärjestelmässä hyväksyä. Nykyisistä, jo hyväksytyistä taselainauksista todetaan, että niille annetaan luottamuksensuojaa ja niiden verotus tulee toimittaa aikaisemman taselainauskäytännön mukaisesti.

SISÄLLYS

SISÄLLYS	I
LÄHTEET	III
OIKEUSTAPAUSLUETTELO	XI
LYHENTEET	XII
1 JOHDANTO	1
1.1 Aiheen taustaa	1
1.2 Tutkimusongelma, -kysymykset ja -metodi	4
1.3 Tutkimuksen rajaus ja rakenne	6
1.4 Keskeiset käsitteet ja lähdeaineiston esittely	7
2 TASELAINAUKSEN YKSITYISOIKEUDELLINEN TARKASTELU	10
2.1 Henkilöyhtiön oikeus taselainattuun omaisuuteen	10
2.2 Taselainauksen yhtiöoikeudellinen sääntely	13
2.3 Taselainaus kirjanpidossa	15
3 TASELAINAUKSEN HYVÄKSYTTÄVYYS TULOVEROLAINSÄÄDÄNNÖN VALOSSA	19
3.1 Elinkeinotoiminnan varallisuus	19
3.2 Taselainauksen verottaminen luovutuksena	20
3.3 TVL 24 §:n mukainen toimintamuodon muutos taselainauksissa	25
3.4 Taselainatun omaisuuden vaikutus nettovarallisuuden laskemiseen	32
4 TASELAINAUS OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ	37
4.1 KHO:n ratkaisut	37
4.2 KVL:n ratkaisu 805/1982 kannanottona taselainaukseen	40
4.3 Oikeuskäytännön tulkintalinja nykyisessä normiympäristössä	41
4.3.1 Taselainauksen verottaminen luovutuksena	41
4.3.3 Toimintamuodon muutos ja nettovarallisuuden laskeminen	42
4.4 Oikeuskäytäntö taselainauksen hyväksyttävyyden ilmentäjänä	43
5 SALLITUT OIKEUSLÄHTEET TULKINTAONGELMAN RATKAISEMISESSA	47
5.1 Vero-oikeuden ja yksityisoikeuden suhteesta	47
5.2 Nimiperiaate verotuksessa	49

5.3 Kirjanpidon merkitys tulkinnassa	54
5.4 Seuraamusargumentit	56
5.5 Taselainauksen hyväksyttävyyden arviointi	59
6 TASELAINAUSTEN PURKAMINEN	61
6.1 Verovelvollisen luottamuksensuoja	61
6.2 Taselainatun omaisuuden myyminen ja yksityiskäyttöönotto	62
6.3 Henkilöyhtiön purkautuminen ja omistusoikeuden siirtäminen jälkikäteen	64
6.4 Epäselvät tilanteet	65
7 LOPUKSI	68

LÄHTEET

Aarnio 1989

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. WSOY. Porvoo 1989.

Andersson 1989

Andersson, Edward: Myyntivoittoverotus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1989.

Andersson 2005

Andersson, Edward: Näkökohtia kansainvälisiin yritysjärjestelyihin liittyvistä vero-ongelmista. Verotus 4/2005, s. 373-388.

Andersson 2006

Andersson, Edward: Johdatus vero-oikeuteen. Talentum. Helsinki 2006.

Andersson - Linnakangas - Frände 2016

Andersson, Edward - Linnakangas Esko - Frände Joakim: Tuloverotus. Talentum. Helsinki 2016.

Andersson - Penttilä 2014

Andersson, Edward - Penttilä Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum. Helsinki 2014.

HE 6/1987

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

HE 106/1996

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 51 b ja 51 d §:n muuttamisesta.

HE 200/1992

Hallituksen esitys eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.

HE 37/2010

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Hemmo - Hoppu 2006

Hemmo, Mika - Hoppu Kari: Sopimusoikeus. WSOYpro. Helsinki 2006.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

Hoppu - Hoppu 2011

Hoppu, Esko - Hoppu Kari: Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet. WSOYpro. Helsinki 2011.

Järvenoja 2007

Järvenoja, Markku: Yritysjärjestelyjen verotus. WSOYpro. Helsinki 2007.

Järvenoja 2013

Järvenoja, Markku: Henkilöyhtiön oikeusasema tuloverotuksessa: vero-oikeudellinen tutkimus vero-oikeuden ja yhtiöoikeuden suhteesta henkilöyhtiön omaan pääomaan liittyvissä oikeustoimissa. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2013.

Järvenoja 2015

Järvenoja, Markku: Taselainaus - menneisyyden haamu nykypäivän verojärjestelmässä. Edilex 16/2015.

Järvikare 1997

Järvikare, Terhi: Yrityksen nettovarallisuuden määrittäminen erityisesti käyttöomaisuuden pitkävaikutteisten menojen osalta. Helsingin kauppakorkeakoulu. Helsinki 1997.

Kaisanlahti ym. 2009

Kaisanlahti, Timo - Jänkälä Markku - Björklund Mika: Kirjanpito-oikeus. Edita. Helsinki 2009.

Kartio 2001

Kartio, Leena: Esineoikeuden perusteet. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2001.

KILA 1471/1997

Kirjanpitolautakunnan lausunto 1471/1997.

KILA 1408/1996

Kirjanpitolautakunnan lausunto 1408/1996.

KILA 1770/2005

Kirjanpitolautakunnan lausunto 1770/2005.

Kilpi 1968

Kilpi, Lassi: Oikeustapauksia. Lakimies 4/1968. Osakeyhtiö Kauppakirjapaino. Helsinki 1968.

Kilpi 1984

Kilpi, Lassi: Omaisuuden siirto elinkeinotulolähteestä lähinnä oikeuskäytännön valossa. Verotus 1984, s. 188-200.

Kilpi 1986

Kilpi, Lassi: KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuodelta 1985. Defensor Legis 1986, s. 113-158.

Kilpi 1988

Kilpi, Lassi: KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuonna 1987. Defensor Legis 1988, s. 165-209.

Kontkanen 2002

Kontkanen, Erkki: Pankin verotus: tutkimus pankin verotuksesta erityisesti pankkitoiminnan sääntelyn ja verotuksen hallinnollisen ohjauksen näkökulmasta. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2002.

Leppiniemi 2000

Leppiniemi, Jarmo: Hyvä kirjanpitolata: mikä on sallittua, mahdollista, kiellettyä? WSOY. Helsinki 2000.

Mattila 1993

Mattila, Pauli: Henkilöyhtiöiden verotuksen erityiskysymyksiä. Verotus 1993, s. 365-373.

Mattila 2010

Mattila, Pauli: Poistot verotuksessa. Verotus 2010, s. 463-474.

Myrsky 2012

Myrsky, Matti: Ennakkopäätösten tulkinnan ja hyödyntämisen kysymyksiä. Verotus 3/2012, s. 255-254.

Myrsky 2014

Myrsky, Matti: Elinkeinotulon verotus. Talentum. Helsinki 2014.

Myrsky - Räbinä 2015

Myrsky, Matti - Räbinä Timo: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. Talentum. Helsinki 2015.

Määttä 2013

Määttä, Kalle: Verolakien tulkinta. Edita. Helsinki 2014.

Nykänen - Räbinä 2013

Nykänen, Pekka - Räbinä Timo: Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. Talentum. Helsinki 2013.

Puronen 2009

Puronen, Pertti: Luottamuksensuojaperiaate verotusmenettelyssä. Verotus 5/2009, s. 474-494.

Saastamoinen 1991

Saastamoinen, Kirmo: Saantoperusteesta omaisuuden siirroissa henkilöyhtiössä. Verotus 4/1991, s. 378-389.

Torkkel 2011

Torkkel, Timo: Tuloveron laskeminen: vero- ja kirjanpito-oikeudellinen tutkimus yhteisön tuloveron laskemisesta. Edita. Helsinki 2011.

VaVM 75/1992

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 75 hallituksen esityksen johdosta varallisuusverolaiksi.

VeroH 2013

Verohallinto: Taselainaus elinkeinotoiminnassa, 17.12.2013, Diaarinumero A179/200/2013.

VeroH 2014

Verohallinto: Veron kiertämissäännöksen soveltaminen, 24.10.2014, Diaarinumero A126/200/2014.

Viherkenttä 1993

Viherkenttä, Timo: Uusi kiinteistövero, 2. uud.p. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1993.

Villa 2013

Villa, Seppo: Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Talentum. Helsinki 2013.

Villa ym. (jatkuvatäyd.)

Villa, Seppo - Airaksinen, Manne - Bärlund, Johan - Jauhiainen, Jyrki - Kisanlahti, Timo - Knuts Märten - Kuoppamäki Petri: Yritysoikeus. Jatkuvatäydenteinen teos. WSOY pro Sanoma Pro Talentum media 2004. Saatavilla osoitteessa fokus.talentum.fi (21.11.2016).

Voipio 1968

Voipio, Jaakko: Verotuksen kiertämisestä: luovutustoimien vero-oikeudellisista vaikutuksista erityisesti silmällä pitäen näennäisluovutuksia sekä verovelvollisen yrityksiä määrätä oikeusvaikutusten syntymisestä. WSOY. Helsinki 1968.

Wilhelmsson 2004

Wilhelmsson, Thomas: Yleiset opit ja pienet kertomukset ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lakimies 2/2004, s.199-227.

Wilhelmsson - Jääskinen 2001

Wilhelmsson, Thomas - Jääskinen Niilo: Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2001.

Wikström 2006

Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. 3. uud. p. Turun yliopisto. Turku 2006.

Wikström - Ossa - Urpilainen 2015

Wikström, Kauko - Ossa Jaakko - Urpilainen Matti: Vero-oikeuden yleiset opit. Kauppakamari. Helsinki 2015.

Zitting - Rautiala 1982

Zitting, Simo - Rautiala Martti: Esineoikeuden oppikirja : yleinen osa. Suomen lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1982.

OIKEUSTAPPAUSLUETTELO

KHO 1979 B 552

KHO 1982 T 5087

KHO 1980 II 579

KHO 1983 II 514.

KHO 1985 B II 584

KHO 1987 B 528

KHO 1988 B 526

KHO 1990 taltio 655

KHO 1999 taltio 1927

KHO:2012:90

KVL 805/1982

Hämeenlinnan HAO 10.6.2016 T 16/0323/1 (ei julk.)

LYHENTEET

AKL	Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (29.4.1988/389)
ArVL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa (22.12.2005/1142)
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360)
HAO	Hallinto-oikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KILA	Kirjanpitolautakunta
KPL	Kirjanpitolaki (30.12.1997/1336)
KVL	Keskusverolautakunta
TVL	Tuloverolaki (30.12.1992/1535)
VSVL	Varainsiirtoverolaki (29.11.1996/931)
VML	Laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558)

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen taustaa

Taselainauksessa on kyse siitä, että henkilöyhtiön taseeseen on sisällytetty yhtiömiehen omistuksessa olevaa varallisuutta. Verotuksessa henkilöyhtiö voi käsitellä varallisuutta samoin kuin henkilöyhtiön omaa omaisuutta: varallisuuteen kohdistuvat juoksevat kulut sekä mahdolliset poistot voidaan vähentää yhtiön verotuksessa yhtiön käyttöä vastaavasti.¹

Useimmiten taselainauksen kohteena on henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan käytössä oleva kiinteistö, mutta kyseeseen voi tulla myös muu elinkeinotoiminnan käytössä oleva omaisuus. Tyypillisesti taselainaus on syntynyt yritysmuodon muutoksen yhteydessä, kun yksityisliike tai ammatti on muutettu henkilöyhtiöksi. Tällöin omaisuuden siirto on tehty ilman yksityisoikeudellista omistusoikeuden siirtoa henkilöyhtiölle, jolloin myöskään varainsiirtoveroa ei ole tullut maksettavaksi.²

Taselainauksesta ei ole säännöksiä verolainsäädännössä, vaan käytäntö on muodostunut verotus- ja oikeuskäytännössä pääosin 1970-1980-luvuilla³. Aihe nousi ajankohtaiseksi tutkimusaiheeksi, kun Verohallinto muutti linjaustaan taselainauksen hyväksyttävyyden suhteen. Myös ennen tätä oikeuskirjallisuudessa oli esitetty erilaisia näkemyksiä taselainauksesta⁴.

¹ Veroh 2013, luvut 1.1 ja 4.1.

² Järvenoja 2015, s. 2-3. VSVL:n mukaan luovutuksensaajan on maksettava varainsiirtoveroa kiinteistön tai arvopaperin omistusoikeuden luovutuksesta.

³ Veroh 2013, luku 2.1.

⁴ Ks. esim. Viherkenttä 1993, s. 193.

Verohallinnon linjauksen mukaan uusia taselainauksia ei verotuskäytännössä hyväksytä enää vuodesta 2014 alkaen⁵. Verohallinto perustelee linjaustaan muun muassa sillä, että yhtiö- ja verolainsäädännön muutosten voidaan katsoa vahvistavan käsitystä siitä, että henkilöyhtiön ja yhtiömiehen varallisuuspiirit ovat erilliset. Lisäksi henkilöyhtiön oikeushenkilöllisyyden katsotaan varmistuneen muuttuneen lainsäädännön myötä.

Verohallinnon ohjeessa mainitut verolainsäädännön muutokset ovat TVL 26 §:n ja EVL 51b §:n voimaantulot vuonna 1997 sekä TVL 46.3 §:n voimaantulo vuonna 1993. Säännöksissä säännellään yhtiömiehen tekemien sijoitusten ja yksityisottojen vero-kohtelusta sekä omistusaikojen laskemisesta luovutusvoiton laskemista varten. Esimerkiksi EVL 51b.2 §:n mukaan yhtymän osakkaan sijoittaessa omaisuutta tai oikeuksia yhtymään katsotaan osakkaan verotuksessa luovutushinnaksi omaisuuden tai oikeuden todennäköinen luovutushinta sijoituksen ajankohtana. Kyseiset säännökset ovat tulleet voimaan vasta taselainauskäytännön muodostumisen jälkeen vuonna 1997, eikä niiden perusteella ole katsottu luovutusta tapahtuneeksi taselainausatilanteissa. EVL 51b.2 §:n sanamuodon mukaisen sijoituksen ei ole siis verotuskäytännössä katsottu tapahtuvan pelkällä hallintaoikeuden siirtämisellä. Sen sijaan Verohallinnon linjauksen mukaan yhtiömiehen taselainatessa omaisuutta yhtymään, yhtymän verotuksessa on katsottu omaisuuden hankintameno EVL 51b.2 §:n mukaan⁶. Omaisuuden hankintamenoksi yhtymän verotuksessa taselainausatilanteissa on tosin katsottu jo ennen kyseistä säännöstä omaisuuden todennäköinen luovutushinta⁷. Voidaan siis sanoa, että on tulkinnanvaraista, säännelläänkö edellä mainituilla säännöksillä taselainausatilanteita ollenkaan.

Verohallinnon linjauksen perusteluissa todetaan, että edellä mainitut säännösmuutokset sekä AKL:n säätäminen ovat korostaneet yhtiömiehen ja henkilöyhtiön varal-

⁵ Linjauksen mukaan vanhoja taselainauksia ei tarvitse purkaa, vaan niille annetaan luottamuksensuojaa. Tämän perusteella taselainauksia esiintyy vielä tulevaisuudessakin, vaikka uusia taselainauksia ei enää syntyisikään.

⁶ VeroH 2013, luku 4.1.

⁷ Ks. esim. KHO 1982 T 5087.

lisuuspiirien erillisyyttä, ja siten ei ole enää perusteltua hyväksyä verotuksessa henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin omaisuutta, johon yhtiöllä ei ole omistusoikeutta.⁸

Oikeuskirjallisuudessa kantansa on esittänyt Järvenoja, jonka mukaan Verohallinnon esittämät perustelut eivät ole riittäviä taselainauskäytännön kumoamiselle. Perusteluinaan Järvenoja toteaa, että AKL:n voimaantulo vuonna 1989 ei muuttanut henkilöyhtiön oikeuskelpoisuutta, eikä siten myöskään oikeushenkilöllisyyttä. Järvenojan mukaan henkilöyhtiöt ovat jo ennen AKL:n säätämistä voineet tehdä päteviä oikeustoimia, eikä tätä kelpoisuutta ole laajennettu uudella lailla. Järvenoja toteaa lisäksi, että henkilöyhtiön oikeushenkilöllisyyden ei voida katsoa olevan ”täydellistä”, sillä vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat yhtiön velvoitteista AKL 1.1 §:n mukaisesti.⁹ Myöskään verolainsäädännön muutoksilla ei Järvenojan mukaan ole ollut vaikutusta taselainauskäytäntöön¹⁰.

Verohallinnon linjaus merkitsee muutosta verotuskäytäntöön. Oikeuskäytännössä sen sijaan ei ole tapahtunut muutosta, koska uutta oikeuskäytäntöä ei aiheesta ole¹¹. Verotuskäytännön muuttumisen ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen, verotuskäytännölle vastakkaisten näkemysten perusteella voidaan todeta, että voimassa olevan oikeuden kanta taselainauksen hyväksyttävyyden suhteen on epäselvä.

⁸ VeroH 2013, luku 5.1.

⁹ Järvenoja 2015, s. 10.

¹⁰ Järvenoja 2015, s. 13.

¹¹ Viimeisin aihetta koskeva KHO:n ratkaisu on KHO 1985 B II 584.

1.2 Tutkimusongelma, -kysymykset ja -metodi

Taselainausta lähdetään tutkimaan vero-oikeudellisena instituutiona. Oikeusinstituutiolla tarkoitetaan yksittäisten oikeusnormien muodostamaa, hitaasti muuttuvaa kokonaisuutta¹². Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, millaisena kyseinen oikeusinstituutio tulisi nykyisen voimassa olevan oikeuden valossa nähdä, vai onko kyseessä mahdollisesti jo ”kuollut” instituutio¹³.

Taselainauskäytäntö on kulkenut vuosien kuluessa monien oikeudellisessa ympäristössä tapahtuneiden muutosten läpi. Taselainauksen syntyaikoina vero-oikeudellinen lainsäädäntö oli varsin erilaista kuin nykyään, ja myös taselainaukseen vaikuttavassa yksityisoikeudellisessa lainsäädännössä on tapahtunut muutoksia. Näiden muutosten myötä taselainaukseen on voinut tarttua jotain uutta, jäädä jotain pois ja kuten mainittua, koko instituutio on voinut lakata olemasta.

Tutkimus jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tutkimusongelmana on selvittää onko taselainaus vielä voimassa olevaa oikeutta. Tämän ratkaisemiseksi tulee selvittää, millaista omaisuutta voidaan lukea henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin. Tuleeko yhtiöllä olla yksityisoikeudellinen omistusoikeus omaisuuteen vai riittääkö omistusoikeuden keskeisin elementti eli hallintaoikeus, jos omistusoikeus on yhtiömiehellä?¹⁴

Tutkimuksen toisen osan tutkimusongelma riippuu ensimmäisen tutkimusongelman ratkaisusta. Mikäli tulokseksi saadaan, että taselainaus on yhä voimassa olevaa oikeutta, tutkimusongelmana on selvittää taselainauksen aiheuttamia tulkintaongelmia henkilöyhtiön ja yhtiömiehen verotuksessa. Mikäli ensimmäinen tutkimusongelma ratkeaa

¹² Ks. Wikström 2006, s. 134.

¹³ ”Kuvaannollisesti voisi sanoa, että instituutiot syntyvät, elävät ja kuolevat”, Wikström 2006, s. 134.

¹⁴ Kartion (2001) mukaan omistajan hallintaoikeutta pidetään omistusoikeuden keskeisimpänä elementtinä, Ks. Kartio 2001, s. 161.

siten, että taselainausta ei voida pitää enää voimassa olevana oikeutena, toisena tutkimusongelmana on selvittää mitä taselainauksen hyväksymättä jättäminen tarkoittaa ja mitä siitä seuraa.

Tutkimusaihetta lähestytään seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Voidaanko henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin lukea omaisuutta, johon yhtiöllä ei ole yksityisoikeudellista omistusoikeutta?
- Millaisia tulkintaongelmia taselainaus aiheuttaa henkilöyhtiön ja sen yhtiömiehen verotuksessa, jos taselainaus on edelleen hyväksyttävissä?
- Mitä olemassa oleville taselainauksille tapahtuu, jos taselainauksia ei voida hyväksyä?

Näiden kysymysten ratkaisemiseksi käytetään oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimusmetodia. Oikeusdogmatiikka tutkii sitä, mikä on voimassa olevaa oikeutta¹⁵. Oikeusdogmatiikan avulla voidaan siis saada selville, onko taselainaus voimassa olevaa oikeutta vai ei.

Edellä mainittuun ongelmaan tulee hakea ratkaisua tutkimalla vero-oikeuden ja yksityisoikeuden suhdetta. Taselainauskäytäntöön liittyy erilaisia yksityisoikeudellisia tapahtumia, kuten esimerkiksi omaisuuden hallintaoikeuden siirto yhtiömieheltä yhtiölle. Näistä tapahtumista seuraa erilaisia vero-oikeudellisia oikeusvaikutuksia. Tässä tutkimuksessa pureudutaan niihin mekanismeihin, jotka määrittävät vero-oikeudelliset oikeusvaikutukset taselainauksessa. Näistä yhtenä voidaan mainita se, miten pelkän omaisuuden hallintaoikeuden siirtäminen yhtiömieheltä henkilöyhtiölle sekä tämän kirjaamisen henkilöyhtiön taseeseen on katsottu antavan oikeuden henkilöyhtiölle käsitellä varallisuutta verotuksessaan elinkeinotoiminnan varoina.

¹⁵ Aarnio 1989, s. 47-48. Ks. oikeusdogmatiikasta myös Hirvonen 2011, s. 23.

1.3 Tutkimuksen rajausta ja rakenne

Tutkimus rajautuu tarkastelemaan henkilöyhtiöiden eli avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden sekä niiden yhtiömiesten tuloverotusta. Taselainauksessa on ensisijaisesti kyse tuloverotuksellisesta ongelmasta. Tämän sekä tutkimuksen rajallisen laajuuden vuoksi muita verolajeja kuin tuloverotusta ei käsitellä. Tuloverotuksessa tutkittaviksi tulevat verolainsäädäntö siltä osin kuin se mahdollisesti soveltuu taselainauksiin. Tarkasteluun nousevat siten juoksevan tulon verotus, nettovarallisuuden laskenta ja luovutusvoittoverotus. Lisäksi tarkastellaan yritysmuodon muutosta yksityisliikkeestä henkilöyhtiöksi. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan kansainvälisen verotuksen kysymykset, koska kansainvälisen ulottuvuuden tuominen taselainauksen tarkasteluun ei toisi lisäarvoa tutkimukselle.

Tutkimus jakaantuu seitsemään lukuun. Johdantoluvun jälkeen tutkimuksen toisessa luvussa analysoidaan taselainauksen anatomiaa yksityisoikeudellisesti. Mukaan otetaan esineoikeuden ja yhtiöoikeuden lisäksi kirjanpito-oikeudellinen tarkastelu. Esineoikeudellisessa tarkastelussa taselainaus ikään kuin ”puretaan osiin” ja tutkitaan, mitä siinä esineoikeudellisesti tapahtuu. Tämän perusteella kartoitetaan yhtiöoikeuden sekä kirjanpito-oikeuden kanta taselainaukseen.

Kolmannessa luvussa selvitetään nykyisen verolainsäädännön kanta tutkimusongelmaan. Luvussa tulkitaan lain säännöksiä siitä näkökulmasta, että miten ne tulevat sovellettaviksi taselainauksissa. Neljännessä luvussa pureudutaan taselainaukseen koskevaan oikeuskäytäntöön. Tarkastelun pohjalta laaditaan analyysi sen suhteen, miten oikeuskäytäntö näyttäytyy nykyisten verolain säännösten ollessa voimassa. Lisäksi arvioidaan oikeuskäytännön oikeuslähdeopillista painoarvoa tutkimusongelman ratkaisussa.

Viidennessä luvussa tutkimusongelmaan etsitään ratkaisua sallituista oikeuslähteistä. Luvussa sukellaan myös hieman oikeuden pintatasoa syvemmälle, vero-oikeuden

yleisiin oppeihin. Tutkimuksen kuudennessa luvussa käsitellään taselainausten purkamista eri tilanteissa. Käsitelyyn tulevat taselainatun omaisuuden myynti, yksityisotto, henkilöyhtiön purkaminen sekä omistusoikeuden siirtäminen jälkikäteen. Tutkimuksen seitsemännessä luvussa esitetään loppupäätelmät.

1.4 Keskeiset käsitteet ja lähdeaineiston esittely

Taselainaus on tutkimuksen keskeisin käsite. Käsitettä on määrittelyltään avattu kappaleessa 1.1. Toinen tutkimuksen keskeinen käsite on henkilöyhtiö. Tutkimuksessa käytetään henkilöyhtiön käsitettä, vaikka verotuksessa henkilöyhtiöitä käsitellään elinkeinoyhtyminä. Elinkeinoyhtymän käsitettä ei käytetä tässä tutkimuksessa, koska elinkeinoyhtymiin sisältyy myös muita yhteenliittymiä kuin henkilöyhtiöitä.

Henkilöyhtiöitä ovat avoimet yhtiöt sekä kommandiittiyhtiöt. Henkilöyhtiöllä tarkoitetaan yksityisoikeudellista henkilöyhteenliittymää, jossa ainakin osa yhtiö-miehistä vastaa henkilökohtaisesti yhtiön toiminnasta johtuvista velvoitteista.¹⁶ Kommandiittiyhtiö eroaa avoimesta yhtiöstä siten, että kommandiittiyhtiöllä on vähintään yksi yhtiömies, joka vastaa yhtiön velvoitteista vain asettamallaan pääomapanoksellaan¹⁷. Taselainauksia esiintyy sekä avoimissa yhtiöissä että kommandiittiyhtiöissä. Puhuttaessa henkilöyhtiöstä tarkoitetaan molempia yhtiömuotoja.

Tämän tutkimuksen keskeisimpiä lähteitä ovat lait ja lakien esityöt, tuomioistuinten ratkaisut sekä oikeuskirjallisuus. Laeista keskeisimpiä ovat tuloverolaki (1532/1992) sekä laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968). Tärkeässä osassa on myös laki avoimista yhtiöistä ja kommandiittiyhtiöistä (389/1988). Lakien esitöistä tärkeänä voidaan mainita hallituksen esitys 106/1996, jossa esitettiin muun muassa EVL 51b §:n muuttamista nykyiseen muotoonsa.

¹⁶ Ks. Wilhelmsson-Jääskinen 2001, s. 26.

¹⁷ Wilhelmsson-Jääskinen 2001, s. 49.

Koska taselainauksesta ei ole nimenomaisia säännöksiä, joudutaan tukeutumaan paljon oikeuskäytännön ratkaisuihin sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin. Oikeuskäytännön ratkaisuista mainittakoon KHO 1982 T 5087, jossa todettiin taselainatun kiinteistön luovuttajaksi verotuksessa henkilöyhtiö, vaikka yksityisoikeudellisesti luovuttajana oli yhtiömies. Tärkeitä ovat myös muut KHO:n ratkaisut 1980-luvulta, joista ilmenee ettei yhtiömiehen ja henkilöyhtiön välisten varallisuuden siirtojen ole katsottu olevan vastikkeellisia saantoja. Näissä tapauksissa taselainatun omaisuuden omistusaika laskettiin yhtiömiehen alkuperäisestä saannosta¹⁸. KHO:n ratkaisuissa ei ole otettu kantaa siihen, voiko henkilöyhtiö vähentää taselainattuun omaisuuteen kohdistuvat kulut verotuksessaan. KVL:n ennakkoratkaisussa 1982/805 sen sijaan linjattiin, että yhtiö voi vähentää poistot rakennuksesta, vaikka sillä ei ollutkaan omistusoikeutta rakennukseen. Julkaistua oikeuskäytäntöä taselainauksesta on annettu siis melko vähän. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa otetaan mahdollisimman kattavasti taselainausta koskevat ratkaisut tarkasteluun.

Taselainaus on oikeuskäytännön lisäksi muodostunut verotuskäytännössä. Verotuskäytännön selvittämisessä tärkeä lähde on Verohallinnon ohje ”Taselainaus elinkeinotoiminnassa”. Sekä verotus- että oikeuskäytäntöä käsitellään oikeuskirjallisuudessa, joka muodostaa tämän tutkimuksen tärkeän lähdeaineiston. Tärkeänä lähteenä oikeuskirjallisuudesta on Markku Järvenojan väitöskirja ”Henkilöyhtiön oikeusasema tuloverotuksessa”, joka käsittelee osittain myös taselainausta. Taselainausta on käsitelty myös monissa muissa henkilöyhtiöiden verotusta käsittelevissä teoksissa.

Tutkimuksessa tärkeässä osassa on yksityisoikeudellisen kirjallisuuden ja siellä esitettyjen argumenttien tutkiminen. Näistä lähteistä mainittakoon Thomas Wilhelmssonin ja Niilo Jääskisen teos *Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt* (2001), jossa selvennetään monia henkilöyhtiöitä koskevia yhtiöoikeudellisia asioita. Yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhdetta käsitellään paljon vero-oikeudellisessa kirjallisuudessa. Tätä aineistoa pyritään hyödyntämään kattavasti, sillä tutkimus-

¹⁸ Ks. esim. KHO 1980 II 579 ja KHO 1983 II 514.

ongelman ratkaisun oletetaan löytyvän juuri yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhdetta tarkastelemalla.

2 TASELAINAUKSEN YKSITYISOIKEUDELLINEN TARKASTELU

2.1 Henkilöyhtiön oikeus taselainattuun omaisuuteen

Taselainauksessa risteävät sekä yhtiöoikeuden, kirjanpito-oikeuden että vero-oikeuden sääntely. Taselainauksessa on kyse puhtaasti vero-oikeudellisesta instituutiosta, mutta se koostuu yksityisoikeudellisista oikeuksista ja oikeustoimista. Taselainauksen vero-oikeudellisen arvioinnin pohjalle tarvitaan siten muiden oikeudenalojen pohjalta tehtävä tarkastelu.

Henkilöyhtiö on oma, yhtiömiehistä erillinen oikeussubjekti¹⁹. Siten henkilöyhtiö voi omistaa omaisuutta ja henkilöyhtiöllä voi olla muitakin oikeuksia. Taselainauksessa henkilöyhtiön yhtiömies luovuttaa yhtiön käyttöön omaisuutta ilman että yksityisoikeudellinen omistusoikeus siirtyy yhtiölle. Tässä kohtaa kysymykseksi nousee se, mitä oikeuksia yhtiölle taselainauksessa siirtyy, ja mistä taselainauksessa siten yksityisoikeudellisesti on kyse. Tarkasteltavaksi nousee erikseen oikeus kiinteään ja oikeus irtaimeen omaisuuteen, sillä taselainauksessa kyse voi olla molemmista. Esineoikeudessa näiden välillä on katsottu olevan merkittävä ero²⁰.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että taselainauksessa yhtiömieheltä siirtyisi yhtiölle jokin omistusoikeuden komponentti²¹. Näkökulma on huomionarvoinen siksi, että omistusoikeudesta ei ole Suomen oikeusjärjestyksessä yleisiä säännöksiä, minkä vuoksi asia on hyvin tulkinnanvarainen. Taselainauksessa asialla voi kuitenkin olla suurtakin

¹⁹ AKL 3 §:n mukaan "avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö voivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona."

²⁰ Ks. Kartio 2001, s. 116 ja Zitting-Rautiala 1982, s. 20. Kartion mukaan kiinteän omaisuuden erityisasema irtaimeen omaisuuteen verrattuna perustuu maapohjan tärkeään merkitykseen.

²¹ Ks. esim. Järvenoja 2015, s. 2.

merkitystä, kun pohditaan vero-oikeudellisia oikeusvaikutuksia yksityisoikeudellisille tapahtumille.

Kartion mukaan omistusoikeus edellytetään oikeudessamme tunnetuksi. Omistusoikeutta voidaan pitää ajassa muuttavana yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen myötä. Nykyisin omistusoikeus määritellään periaatteessa täydelliseksi, toiset poisulkeväksi yksinoikeudeksi esineeseen. Esineen omistajalla on siis valta pitää esinettä hallussaan ja käyttää sitä hyväkseen, sekä määrätä siitä muutenkin täydellisesti. Kuitenkin on myös niin, että omistusoikeuttakin tosiasiallisesti rajoitetaan sekä julkisten että yksityisten intressien vuoksi.²²

Omistusoikeudessa on kyse yksityisoikeudellisesta instituutiosta. Tähän instituutioon liittyy olennaisesti omistusoikeutta lähellä olevat oikeudet, kuten oikeustoimiperusteiset rajoitetut esineoikeudet toisen omistamaan kiinteään tai irtaimeen esineeseen. Näistä esimerkeiksi mainittakoon käyttö-, irrottamis- ja lunastusoikeudet sekä arvo-oikeudet.²³ Taselainauksessa kyseeseen voivat tulla käyttöoikeudet, sillä henkilöyhtiö voi käyttää taselainattua omaisuutta elinkeinotoiminnassaan. Käyttöoikeuksilla tarkoitetaan valtaa käyttää toiselle kuuluvaa esinettä. Erillisen kysymyksen muodostaa se, edellyttääkö käyttöoikeus taselainauksissa omaisuuden hallintaa. Hallintaa edellyttävästä käyttöoikeudesta on kyse esimerkiksi vuokraoikeudessa. Muissa käyttöoikeuksissa, jotka eivät edellytä omaisuuden hallintaa, on kyse oikeuksista joiden mukaan oikeudenhaltijalla on oikeus käyttää esinettä vain tietyissä suhteissa. Esimerkiksi oikeudessa venepaikan käyttöön toisen maalla on kyse käyttöoikeudesta, joka ei edellytä omaisuuden hallintaa.²⁴

Useimmissa taselainauksissa voidaan perustellusti sanoa olevan kyse hallintaa edellyttävän käyttöoikeuden siirtämisestä yhtiölle. KHO:n ratkaisuista nähdään, että

²² Kartio 2001, s. 183.

²³ Ks. Kartio 2001, s. 10.

²⁴ Ks. Kartio 2001, s.12.

yleisimmän taselainauksen syntytilanteen, yritysmuodon muutoksen vuoksi taselainattu omaisuus on siirtynyt yhtiön hallintaan, sillä yhtiö on perustettu jatkamaan yksityisliikkeen toimintaa²⁵. Tosiasiallisissa olosuhteissa näissä tapauksissa ei siis voida ajatella tapahtuneen muutosta. Toisaalta joissakin tapauksissa mahdollista lienee sekin, että yhtiölle on siirretty johonkin omaisuuteen käyttöoikeus ilman hallintaa.

Edellä mainituilla perusteilla taselainauksista on syytä tarkastella *lainana*. Kauppakaaren (3/1734) 11 luvun 1 §:n mukaan ”joka lainaa toiselta jotakin, hengetöntä tahi elävätä, antakoon sen takaisin yhtä hyvänä kuin sai. Lainakalua älköön laskettako pahenemaan.” Hopun mukaan laina on irtaimen esineen vastikkeeton käyttöoikeus²⁶. Lainaa eroaa vuokrasta siinä, että käyttöoikeus luovutetaan vastikkeetta²⁷.

Yleensä taselainauksen kohteena on kuitenkin kiinteää omaisuutta. Kartio perustaa kiinteän ja irtaimen omaisuuden määrittelyn niiden tuomiin oikeuksiin: kiinteänä omaisuutena voidaan pitää ennen muuta omistusoikeutta kiinteistöön. Lisäksi kiinteään omaisuuteen voidaan lukea omistusoikeutta lähellä olevat oikeudet kiinteistöön. Irtaimena omaisuutena voidaan Kartion mukaan pitää muita varallisuusoikeuksia, vaikka ne koskisivatkin kiinteää omaisuutta. Raja kiinteän ja irtaimen omaisuuden välillä ei ole kuitenkaan selkeä.²⁸

Hallintaa edellyttävä kiinteän omaisuuden käyttöoikeus on kiistatta omistusoikeutta lähellä oleva oikeus. Tällä perusteella taselainatun kiinteistön voidaan katsoa olevan kiinteää omaisuutta sekä yhtiömiehelle että henkilöyhtiölle. Taselainatun irtaimen omaisuuden tilanne taas on erilainen: kyse on molemmille osapuolille irtaimesta omaisuudesta, jolloin taselainaus voidaan määrittellä yksiselitteisesti lainaksi.

²⁵ Ks. esim. KHO 1982 T 5087 ja KHO 1980 II 579.

²⁶ Hoppu 2011, s. 145.

²⁷ Hemmo-Hoppu 2006, s. 11.

²⁸ Kartio 2001, s. 116.

Kauppakaaren sanamuodon mukainen lainan määritelmä viittaa pelkästään irtaimen omaisuuteen. Myös oikeuskirjallisuudessa esitetty kanta tukee tätä näkemystä. Kuitenkin myös kiinteän omaisuuden käyttöoikeus voidaan vastikkeetta luovuttaa irtaimen omaisuuden käyttöoikeuden tavoin, eikä niissä oikeudellisesti ole eroa. Kun sama oikeus luovutetaan ilman, että siitä peritään korvausta, on perusteltua rinnastaa kiinteän omaisuuden vastikkeeton käyttöoikeuden luovutus lainaan, vaikka kiinteän omaisuuden lainaamisesta ei olisikaan nimenomaisia säännöksiä. Tätä tukee myös se, ettei raja kiinteän omaisuuden ja irtaimen omaisuuden välillä ole selkeä, kun puhutaan omistusoikeutta rajoitetummista oikeuksista. Voidaan siis perustellusti sanoa, että yksityisoikeudellisesti taselainauksessa on siis kyse lainasta: yhtiömies antaa yhtiölle lainan, yleensä määrittelemättömäksi ajaksi.

2.2 Taselainauksen yhtiöoikeudellinen sääntely

Yhtiöoikeudellisesti taselainausta sääntelee Laki avoimista yhtiöistä ja kommandiittiyhtiöistä (398/1988). Keskeinen yhtiöoikeudellinen kysymys taselainauksesta on, onko taselainauksessa kysymys yhtiömiehen suorittamasta yhtiöpanoksesta yhtiöön.

Henkilöyhtiöön voidaan asettaa panoksia sekä yhtiöpanoksena että muuna kuin yhtiöpanoksena²⁹. Yhtiöpanoksen suorittamisesta määrätään AKL 2 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan yhtiömiehen on suoritettava yhtiölle yhtiösopimuksessa sovittu yhtiöpanos. Villan mukaan yhtiöpanos voi muodostua pääomapanoksen, työpanoksen tai näiden yhdistelmän sijoittamisesta yhtiöön. Pääomapanos voi olla sovitun suuruinen rahamäärä tai vaihtoehtoisesti muuta omaisuutta. Villan mukaan estettä ei ole sille, että yhtiöpanoksena annetaan muuna omaisuutena vuokraoikeus, muu käyttö-, hallinta- tai nautintaoikeus³⁰. Wilhelmsson - Jääskisen mukaan tästä tulisi kuitenkin olla maininta

²⁹ HE 6/1987, s. 26.

³⁰ Villa 2013, s. 135. Näin myös Koski-Immonen 1990, s. 91 ja Airaksinen 2014, luku 2.3.

yhtiösopimuksessa, jotta kyseessä voisi olla yhtiöpanos. Mikäli mainintaa yhtiösopimuksessa ei ole, kyseessä on muu kuin yhtiöpanos³¹.

Lain esitöissä todetaan yhtiöpanoksesta, että panoksen suoritustavan ja -ajan sekä laadun määrää yhtiösopimus. Kiinteästä omaisuudesta todetaan, että kiinteää omaisuutta sisältävä yhtiöpanos on siirrettävä yhtiölle tekemällä yhtiösopimus tai muu luovutuskirja maakaaren 1 luvun 2 §:n muotomääräyksen mukaisesti.³² Esimerkiksi kiinteistön omistusoikeuden siirtämisessä yhtiöpanokseksi tämä on tietenkin selvää, muutenhan omistusoikeus ei siirtyisi. Toisaalta olisi epäloogista vaatia muotomääräyksen noudattamista myös niissä tilanteissa, joissa sitä ei maakaaren mukaan vaadita³³. Hallituksen esityksen perusteluista nähdään, että yhtiöpanokseksi voidaan sijoittaa hyvin monenlaisia yhtiöpanoksia, esimerkiksi työsuorituksia, kunhan näistä on vain sovittu yhtiösopimuksessa. Maakaaren 1 luvun 2 §:n muotomääräyksen noudattamatta jättäminen ei siis automaattisesti estä taselainauksen luonnehtimista yhtiöpanokseksi, sillä kyseinen säännös vaatii sen vain omistusoikeutta siirrettäessä.

Villan mukaan muuna kuin rahana sijoitetulla omaisuuspanoksella tulee olla mitattavissa olevaa varallisuusarvoa, jotta se voidaan lukea yhtiöpanokseksi. Muuna omaisuutena sijoitettava yhtiöpanos tulee siis voida merkitä yhtiön kirjanpitoon ja esittää yhtiön taseessa.³⁴ Airaksinen toteaa, että panoksen kirjanpitokäsittelyssä on lisäksi noudatettava kirjanpitolain säännöksiä.³⁵

³¹ Wilhelmsson-Jääskinen 2001, s. 123.

³² HE 6/1987, s. 26. Koska esityksen perusteluissa ei määritellä kiinteää omaisuutta, on epäselvää, mitä lauseella ylipäätään tarkoitetaan. Tutkijan näkemyksen mukaan lause on lähinnä toteava, maakaaren muotovaatimuksista muistuttava lause.

³³ Tässä tapauksessa kiinteistön lainaksi antamisessa.

³⁴ Villa 2013, s. 135.

³⁵ Airaksinen 2014, luku 2.3.

Taselainauksessa ongelma syntyy siitä, että käyttöoikeuden varallisuusarvo henkilöyhtiölle ei ole mitattavissa³⁶. Tämän perusteella voitaisiin katsoa, ettei taselainauksena suoritettua panoksessa voi olla kyse yhtiöpanoksesta, vaan suoritusta on yhtiöoikeudellisesti käsiteltävänä muuna panoksena kuin yhtiöpanoksena.

Taselainauksen yleisimmässä syntytilanteessa, yksityisliikkeen muuttamisessa henkilöyhtiöksi, on yhtiöoikeudellisesti kyse uuden yhtiön perustamisesta. Yksityinen elinkeinonharjoittaja solmii tällöin yhtiösopimuksen ja asettaa yksityisliikkeensä panokseksi henkilöyhtiöön.³⁷ Siten arviointi sen suhteen, onko taselainattu omaisuus yhtiöpanos vai muu omaisuuspanos tapahtuu samojen kriteerien mukaan kuin erikseen yhtiöön sijoitetun omaisuuden arviointi. Näissäkin tilanteissa on siis kyse muuna kuin yhtiöpanoksena sijoitetusta omaisuudesta.

2.3 Taselainaus kirjanpidossa

Taselainaukseen koskevasta oikeuskäytännöstä ilmenee, että taselainauksissa henkilöyhtiön käyttöön siirretty omaisuus on kirjattu koko arvostaan kirjanpidossa henkilöyhtiön taseeseen³⁸. Myös Verohallinnon ohjeen mukaan taselainattu omaisuus on kirjattu myös kirjanpidossa henkilöyhtiön varallisuudeksi³⁹.

Taselainauksen kannalta keskeisenä kysymyksenä on taselainauksen kirjanpitoikäntöjen lainmukaisuus. Myöhemmin tulee tarkasteluun vielä se, mikä vaikutus kirjauskäytännöllä on verotuksessa.

³⁶ Ks. esim. VeroH 2013, luku 3.2. Ohjeen mukaan yhtiöpanokseksi luovutetulla kiinteistön tai muun hyödykkeen käyttö- tai hallintaoikeudella ei ole euromääräistä arvoa, joka merkittäisiin yhtiön taseeseen.

³⁷ Wilhelmsson-Jääskinen s. 331.

³⁸ Ks. esim. KHO 1982 T 5087 ja KHO 1985 B II 584.

³⁹ VeroH 2013, luku 1.1.

KPL 3 luvun 1 §:ssä todetaan, että kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpito tapaa. Leppiniemen mukaan hyvän kirjanpito tavan noudattaminen vaatii seuraavien lähteiden noudattamista tässä hierarkkisessa järjestyksessä⁴⁰:

1. Kirjanpitolainsäädäntö
2. Kirjanpitolautakunnan ohjeet ja lausunnot
3. Kirjanpidon yleiset periaatteet
4. Arvopaperipörssien määräykset pörssiyhtiöille sekä ammatti- ja toimialajärjestöjen ohjeet ja lausunnot, kansainväliset sekä taloudellisesti merkittävässä maissa julkaistut tilinpäätösuositukset.

Keskeiset kirjanpidolliset kysymykset taselainauksessa liittyvät siis siihen, ovatko taselainauksen kirjanpitomerkinnot kirjanpitolain tai kirjanpidon yleisten periaatteiden vastaisia. Kirjanpitolaista huomionarvoiseksi säännökseksi nousee KPL 3 luvun 2 §. Säännöksen mukaan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti ottaen huomioon kirjanpito velvollisen harjoittaman toiminnan laatu ja laajuus.

Jos kyseistä säännöstä puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta, taselainauksen kirjanpito kirjauksissa KPL 3 luvun 2 §:n mukainen oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta toteutuu jossakin määrin, vaikka henkilöyhtiön taseeseen kirjataankin omaisuutta johon yhtiöllä ei ole omistusoikeutta. Tätä voitaisiin perustella sillä, että yhtiömiehet vastaavat henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista⁴¹. Tämä ei kuitenkaan perusteluna riitä sille, että yhtiön varoihin voisi kirjata yhtiömiehen omistuksessa olevaa omaisuutta. Kirjauksilla yhtiön tekemien liiketoimien luonteesta ei tule näin annettua oikeaa kuvaa. Taselainauksen voisi rinnastaa vuokraukseen, jonka kirjanpito käsittely on hyvin erilainen kuin taselainauksissa, vaikka ne eroavat vain siinä että taselainauksessa on kyse vastikkeettomasta käyttöoikeuden luovuttamisesta. Tällöin olisi myös perusteltua tehdä kirjaukset taselainauksessa vuokrausta vastaavasti.

⁴⁰ Leppiniemi 2000, s. 14-15.

⁴¹ AKL 1 luvun 1.2 §.

Kirjanpitolautakunnan lausunnon mukaan kirjanpidon päätehtävä on pitää kirjanpitovelvollisen rahat, menot ja tulot erillään toisten kirjanpitovelvollisten ja muiden talousyksikköjen rahoista, menoista ja tuloista. Kirjanpitolain 1 §:ssä tarkoitettu kirjanpitovelvollisuus merkitsee ensisijaisesti tätä erilläänpitovelvollisuutta. Tätä kutsutaan kirjanpidon erilläänpitotehtäväksi.⁴² Kaisanlahti ym. toteaa, että tase toimii erillisen talousyksikön ilmentäjänä⁴³.

Mikä sitten määrittää sen, minkä talousyksikön varoista milloinkin on kysymys? Lausunnoissaan 1408/1996 kirjanpitolautakunta linjaa esineoikeudellisen luovutuskompetenssin ratkaisevaksi edellytykseksi omaisuuden kirjaamiseksi taseeseen⁴⁴. Taselainauksessa henkilöyhtiöllä ei ole luovutuskompetenssia taselainattuun omaisuuteen, vaan se on omaisuuden omistajalla eli yhtiömiehellä. Siten taselainauksessa erilläänpitotehtävä ei toteudu. ”Lieventävänä” tekijänä voidaan nähdä se, että erilläänpitotehtävän merkitys ei ole henkilöyhtiöissä niin korostunut kuin esimerkiksi osakeyhtiöissä, joissa omistajien vastuu on lainsäädännöllä rajoitettu⁴⁵.

Yhteenvetona tästä luvusta todettakoon, että taselainauksissa voi olla kyse erilaisista tilanteista. Esineoikeudellisesti eroavaisuuksia voi olla sen suhteen, onko taselainattu omaisuus kiinteää vai irtainta omaisuutta. Tutkijan näkemyksen mukaan perusteltua on kuitenkin käsitellä kaikkia taselainauksia lainana, jonka yhtiömies antaa yhtiölle. Lainaus on lisäksi yhtiöoikeudellisesti katsottava muuna kuin yhtiöpanoksena sijoitetuksi panokseksi. Yritysmuodon muutoksena syntyneet taselainaukset eivät yhtiöoikeudellisesti eroa muulla tavoin syntyneistä tilanteista.

Tutkijan kanta taselainauksen kirjanpitokäytännöstä on, että se ei ole hyvän kirjanpitoavan mukaista, sillä se rikkoo KPL 3 luvun 2 §:n vaatimusta kirjanpidon oikeasta ja riittävästä kuvasta. Lisäksi taselainauksen kirjanpitokäytäntö loukkaa

⁴² KILA 1471/1997. Ks. myös Leppiniemi, Liikekirjanpito, luku 5.2.

⁴³ Kaisanlahti ym. 2009, s. 4.

⁴⁴ KILA 1408/1996.

⁴⁵ KILA 1770/2005.

kirjanpidon keskeistä tehtävää, erilläänpitotehtävää. Kirjanpitolainsäädännön vastaisuus selventää entisestään sitä, että taselainauksella ei voi suorittaa yhtiöpanosta henkilöyhtiöön.

3 TASELAINAUKSEN HYVÄKSYTTÄVYYS TULOVEROLAINSÄÄDÄNNÖN VALOSSA

3.1 Elinkeinotoiminnan varallisuus

Tässä kappaleessa tutkimusongelmaa lähestytään lähtökohtaisesti näkökulmasta, että verotus pohjautuu yksityisoikeudellisiin olosuhteisiin, ja verolainsäädäntö liittää veroseuraamukset sen mukaisesti kuin verovelvollinen taloudellista toimintaa yksityisoikeudellisesti harjoittaa. Myöhemmässä vaiheessa tutkimusta tarkastellaan erikseen kysymystä siitä, voidaanko tästä poiketa taselainauksissa⁴⁶.

Taselainauksessa yhtiömiehen omistuksessa olevaa varallisuutta sisällytetään henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varallisuuteen. Verolainsäädännön kantaa taselainauksen hyväksyttävyyteen voidaan lähteä hakemaan elinkeinoverolaista. Elinkeinotoiminnan varallisuudella tarkoitetaan varallisuutta, joka kohdistuu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen⁴⁷. EVL 2.1 §:n mukaan elinkeinotoiminnan tulolähde muodostuu verovelvollisen harjoittamasta liike- tai ammattitoiminnasta. Jotta varallisuus kohdistuisi elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, tulee sitä välittömästi tai välillisesti käyttää elinkeinotoimintaa edistäviin tarkoituksiin⁴⁸. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit eivät ole tarkkarajaiset, mutta niitä on oikeuskirjallisuudessa määritelty oikeuskäytännön perusteella⁴⁹.

EVL 2.1 §:n mukaan elinkeinotoiminnan tulolähteen muodostaa verovelvollisen harjoittama liike- ja ammattitoiminta. Lain sanamuoto ei ota millään tavalla kantaa

⁴⁶ Ks. Järvenoja 2013, s. 443. Järvenojan mukaan yksityisoikeudellisesta muodosta poikkeaminen vaatii vero-oikeudellisessa tulkinnassa erityisperusteluja.

⁴⁷ Ks. esim. Myrsky-Malmgren 2014, s. 87.

⁴⁸ EVL 53 §.

⁴⁹ Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarpeen käsitellä tulolähteiden välistä rajanvetoa. Ks. aiheesta esim. Andersson-Penttilä 2014, s. 17-56.

siihen, tulisiko varallisuuden olla yhtiön omistuksessa, jotta sen voisi lukea elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvaksi. Voidaan sanoa, että asia ilmaistaan säännöksessä hyvin yleisellä tasolla, mikä tulee selväksi jo siitä että kyseinen säännös on sisällytetty laissa osaan "yleiset säännökset". Säännöksessä otetaan siis kantaa yleisellä tasolla siihen, mikä muodostaa elinkeinotoiminnan tulolähteen, ja tällä on merkitystä lähinnä tulolähdejaon kannalta⁵⁰. Muutenkin säännöksessä puhutaan verovelvollisen harjoittamasta toiminnasta, jolloin sanamuodon mukainen tulkinta rajaa säännöksen piiristä pois henkilöyhtiöt kokonaan, sillä nämä eivät TVL 16.1 §:n mukaan ole erillisiä verovelvollisia. Vastausta tutkimuskysymykseen ei siis saada ainakaan suoraan verolainsäädännön avulla. Seuraavaa tarkastelua varten asetetaan kuitenkin oletus, että henkilöyhtiön varallisuuteen voidaan sisällyttää yhtiömiehen omistuksessa olevaa varallisuutta. Tämä oletus tehdään, jotta tuloverolainsäädännön tutkiminen taselainauksen suhteen ylipäättään on mahdollista⁵¹. Oletusta testataan varsinaisesti tutkimuksen luvuissa 4 ja 5.

3.2 Taselainauksen verottaminen luovutuksena

Yhtiömiehen ja henkilöyhtiön välisestä omaisuuden ja oikeuksien siirroista säännellään EVL 51 b.2 §:ssä sekä EVL 51 b.3 §:ssä. EVL 51 b.2 §:n mukaan yhtymän osakkaan sijoittaessa omaisuutta tai oikeuksia yhtymään katsotaan osakkaan verotuksessa luovutushinnaksi omaisuuden tai oikeuden todennäköinen luovutushinta sijoituksen ajankohtana. Yhtymän verotuksessa katsotaan omaisuuden tai oikeuden hankintamenoksi sama määrä. Tämän säännöksen tulkinnanvaraisuus kohdistuu termiin *sijoitus*: tarkoitetaanko tällä myös tilannetta, jossa henkilöyhtiö ottaa käyttöönsä yhtiömiehen omistuksessa olevaa varallisuutta?

⁵⁰ ks. HE 203/1992, jonka yksityiskohtaisissa perusteluissa kyseisestä säännösmuutoksesta todetaan, että tulolähdejako muuttuisi olennaisesti, ja että verovelvollisen harjoittama elinkeinotoiminta muodostaisi yhden tulolähteen, HE 203/1992, luku 1.1 Laki elinkeinotulon verottamisesta.

⁵¹ Mikäli oletusta ei tehdä, tai se olisi päinvastainen, tuloverolainsäädännön tulkitseminen olisi hedelmätöntä. Tällöin selvittäisiin toteamuksella, että tuloverolainsäädäntö ei sääntele taselainauksia, koska verotuksessa henkilöyhtiön varallisuuteen ei voi lukea yhtiömiehen omistuksessa olevaa omaisuutta.

Lisäksi säännöksen tulkinnanvaraisuus kohdistuu oikeuksiin. Edellä todettiin, että taselainauksessa on yksityisoikeudellisesti kyse omaisuuden vastikkeettomasta käyttö-oikeuden siirtämisestä yhtiöön. Sanamuodon mukaisesti tulkittaessa taselainauksessa voisi periaatteessa olla kyse säännöksen mukaisesta oikeudesta.

EVL 51 b.3 §:n mukaan yhtymän osakkaan ottaessa yhtymästä kiinteistön, rakennuksen, rakennelman, arvopaperin tai oikeuden katsotaan luovutushinnaksi omaisuuden tai oikeuden todennäköinen luovutushinta. Muun yhtymästä otetun omaisuuden, palvelun tai etuuden luovutushinnaksi katsotaan alkuperäinen hankintameno tai sitä alempi todennäköinen luovutushinta. Yhtymän osakkaan verotuksessa katsotaan hankintamenoksi yhtymän verotuksessa luovutushinnaksi luettava määrä.

Tätä säännöstä tulee taselainauksen suhteen tarkastella yhdessä EVL 51b.2 §:n kanssa, sillä molemmissa säännöksissä säännellään yhtiömiehen ja yhtiön välisiä varallisuuden siirtoja. Lisäksi tuloverolain 26.2 §:ssä ja 26.3 §:ssä säännellään asiasta samansisältöisesti kuin EVL 51 b.2 §:ssä sekä EVL 51 b.3 §:ssä. Säännösten mahdollinen soveltuminen taselainauksiin on hyvin merkittävä, sillä se voi määrittää merkittävästi koko taselainauksen verotuskohtelua: mikäli säännöksiä tulee soveltaa myös taselainauksissa, ei taselainausta voida enää aikaisemmassa muodossaan hyväksyä.

Sanamuodon mukaisesti myöskään EVL 51 b.3 §:stä ei suoraan selviä se, tulisiko taselainauksessa säännökset sovellettaviksi. Säännösten sanamuodon mukainen termi, sijoitus, ei ole määritelmältään yksiselitteinen. Verolainsäädännössä määritelmää termille ei ole. Yleiskielessä sijoitus voidaan käsittää hyvin laajasti, eikä sitä voida määritellä yksiselitteisesti. Taselainauksessa yhtiömiehen antaessa yhtiön käyttöön omaisuutta, omaisuuden on tarkoitus palvella yhtiön tulonhankkimistoimintaa. Omaisuuden ajatellaan siis osallistuvan voiton tuottamiseen yrityksessä. Tämän perusteella säännöksen sanamuotoa olisi tulkittava laajasti siten, että myös taselainauksena tehty omaisuuden siirto olisi sijoitus.

Huomionarvoista on se, että yleiskielen mukainen tulkinta saattaa toisaalta olla ristiriidassa lainsäätäjän tahdon kanssa. Tilanteessa, jossa yhtiöön taselainattu omaisuus palautetaan yhtiömiehelle, yhtiön verotuksessa olisi mahdollista realisoitua luovutusvoitto ilman, että yhtiöllä on ollut omistusoikeutta omaisuuteen. Lain esitöistä ilmenee, että lainsäätäjän tahto on ollut saattaa säännösten myötä lain tila sellaiseksi, että arvonnousu luetaan sen verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi, jonka omistusaikana arvonnousu on tapahtunut⁵². Tämä tahto tulee myös näkyväksi muutetuissa säännöksissä: ennen uusien säännösten voimaantuloa yhtiömiehen ja henkilöyhtiön varallisuuden siirtojen arvostamisessa käytettiin alkuperäistä hankintamenoa, jolloin arvonnousu ei tuloutunut sille verovelvolliselle, jonka omistusaikana arvonnousu oli tapahtunut. Muutettujen säännösten myötä tilanne muuttui, ja arvonnousu tuli verotettavaksi sillä verovelvollisella, jolla omistusoikeus omaisuuteen oli.

Lain esitöistä ei löydy mainintaa sen puolesta, että säännösmuutoksilla olisi ollut tarkoitus laajentaa säännösten soveltamisalaa, vaan perustellumpaa on väittää lainsäätäjän tavoitelleen muutosta nimenomaisesti omaisuuden arvostamiseen. Toisaalta lakien säätäminen eivät ole koskaan täydellisiä, eikä lain valmistelussakaan ole voitu ottaa kaikkia näkökulmia huomioon. Tämän vuoksi ei voida sulkea pois sitäkään mahdollisuutta, että kyseisten säännösten oli tarkoitus myös ulottua koskemaan taselainauksia.

Erikseen tarkastelua vaatii sijoitetun tai yhtiöstä otetun *oikeuden* mahdollinen verottaminen luovutuksena. Koska yksityisoikeudellisesti taselainauksessa on kyse omaisuuden vastikkeettoman käyttöoikeuden luovuttamisesta, tulisi luovutus sanamuodon mukaisesti verottaa käyvän arvon mukaan. Alkuperäisen säädöksen sanamuoto vastaavasta säännöksestä kuuluu: "Verovelvollisen ottaessa itselleen vaihto-, sijoitus-, käyttö tai muuta omaisuutta, palveluksia taikka muita etuuksia tai oikeuksia liikkeestään tai ammatistaan katsotaan otetun etuuden tai oikeuden alkuperäistä

⁵² HE 106/1996, s. 2.

hankintamenoa vastaava määrä tai sitä alhaisempi todennäköinen luovutushinta veronalaiseksi luovutushinnaksi."⁵³

Säännöksestä nähdään, että oikeuksienkin arvostus tehtiin alkuperäiseen hankintamenuun tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan. Tällöin luovutushinnaksi voitiin siis aina käyttää enintään alkuperäistä hankintahintaa. Taselainauksissa ei hankintahintaa kuitenkaan ole ollut, ja käypä arvo ei ole voinut olla luovutushinta, koska se olisi ollut suurempi kuin alkuperäinen hankintahinta. Säännösmuutoksen jälkeen tilanne on muuttunut, sillä käypä arvo tulisi nyt luovutushinnaksi. Ongelma syntyy siitä, mikä tulisi määritellä taselainatun omaisuuden käyväksi arvoksi, kun kyseessä on käyttöoikeus.

Sellaisten oikeuksien tilanne on erilainen, jolle voidaan määritellä tuotto-odotus, jolloin myös oikeudella itsellään on varallisuusarvoa. Tällainen oikeus voi olla esimerkiksi patentti tai tekijänoikeus. Tällaiset arvo-oikeudet antavat tyypillisesti oikeudenhaltijalle vallan saada esineen arvosta tietty suoritus. Käyttöoikeudet taas, joista taselainauksessa on kyse, taas antavat vallan tosiasiallisesti käyttää toiselle kuuluvaa esinettä.⁵⁴ Taselainauksessa ei henkilöyhtiön oikeudelle käyttää yhtiömiehelle kuuluvaa omaisuutta voida määritellä varallisuusarvoa⁵⁵, eikä siten myöskään verotus luovutuksena voi tulla kyseeseen.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kanta, jonka mukaan EVL 51 b.2 §:n sanamuodon mukainen tulkinta ei edellytä omistusoikeutta siirrettäväksi⁵⁶. Verotuskäytännössä on tulkittu toisin, eikä säännökset siten ole tulleet sovellettavaksi. Toisaalta Verohallinnon ohjeen mukaan taselainatun omaisuuden hankintameno tuloverotuksessa on kuitenkin määräytynyt henkilöyhtiölle EVL 51b.2 §:n mukaan.⁵⁷ Mielenkiintoista on, että

⁵³ EVL 51.3 §

⁵⁴ Ks. Kartio 2001, s. 12.

⁵⁵ Ks. VeroH 2013, luku 3.2.

⁵⁶ Järvenoja 2013, s. 469.

⁵⁷ VeroH 2013, luku 4.1.

verotuskäytännössä säännöksiin on tukeuduttu vain osittain. Säännösten perusteella on siis määritetty omaisuuden vastaanottajalle hankintameno, mutta luovutusvoittoverotusta siirto ei ole aiheuttanut. Johdonmukainen tulkinta olisi käsitellä vastaanottajan hankintamenoa luovuttajan verotuksessa luovutushintana.

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi verotuskäytäntöön tukeutuminen ei ole tässä tulkinnassa suositeltavin vaihtoehto. Tutkijan näkemyksen mukaan säännösten sanamuotoa voidaan tulkita laajasti, jolloin taselainauksena omaisuuden siirtämisessä olisi kyse sijoituksesta yhtiöön. Tämän mukaisesti nykyisen tuloverolainsäädännön valossa EVL 51 b.2 § ja EVL 51 b.3 § sekä TVL 26.2 § ja TVL 26.3 § tulisivat sovellettavaksi taselainauksissa luovuttajan verotuksessa. On kuitenkin muistettava, että yritysmuodon muutoksella syntyvät taselainaukset on arvioitava erikseen. Tämä tehdään kappaleessa 3.3.

Taselainauksen luovutusvoittoverotukseen liittyy mahdollisesti vielä TVL 46.3 §. Vuoden 1993 alussa voimaan tulleessa TVL 46.3 §:ssä säännellään yhtiömiehen ja yhtiön luovutusvoiton laskemisessa käytettävästä omistusaikasta. Säännöksen mukaan kun avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö luovuttaa omaisuutta, jonka yhtiömies on sijoittanut yhtiöön sitä perustettaessa tai myöhemmin, taikka yhtiömies tai entinen yhtiömies luovuttaa omaisuuttaan, jonka hän on ottanut yhtiöstä, omistusaika lasketaan ajankohdasta, jolloin omaisuus on sijoitettu yhtiöön tai otettu yhtiöstä, jollei kysymys ole 24 §:ssä tarkoitetusta toimintamuodon muutoksesta.

Ennen säännöksen voimaantuloa oikeuskäytännössä oli katsottu, ettei varojen sijoittaminen henkilöyhtiöön eikä niiden ottaminen henkilöyhtiöstä muodosta uutta saantoa. TVL 46.3 §:n säätämällä haluttiin, että tällaiset varojen siirrot yhtiömiehen ja henkilöyhtiön välillä on katsottava saannoiksi omistusaikoja laskettaessa.⁵⁸ Hallituksen esityksen perusteluissa ei sen tarkemmin avata sijoituksen käsitettä, mikä muodostaa

⁵⁸ HE 200/1992, s. 37.

jälleen tulkintaongelman. Poiketen vuoden 1997 säännösmuutoksista, tässä yhteydessä hallituksen esityksen perusteluissa käytettiin *saannon* käsitettä.

Yksityisoikeudellisesti saannolla tarkoitetaan oikeustoimia tai oikeustekoja, jotka yhdessä muiden oikeustositseikkojen kanssa tuottavat omistusoikeuden⁵⁹. Anderssonin mukaan luovutusvoittoverotuksessa saannolla tarkoitetaan sitä oikeudellista tapahtumaa, jonka perusteella verovelvollinen on aikoinaan saanut omistusoikeuden omaisuuteen jonka luovuttamisesta on kyse⁶⁰. Hallituksen esityksen perusteluista voidaan päätellä, että tarkoituksena on ollut rinnastaa varojen siirrot henkilöyhtiöön ja otot henkilöyhtiöstä saantoihin. Toinen mahdollisuus on tulkita perusteluja siten, että saannon käsitteelle annetaan tässä yhteydessä oma, vero-oikeudellinen merkitys.

Lisäksi voidaan perustella, että EVL 51 b.2 § ja EVL 51 b.3 § sekä TVL 26.1 § ja TVL 26.2 § edellyttävät TVL 46.3 §:n soveltumista taselainauksessa. Koska omaisuuden sijoittaminen taselainauksena katsotaan verotuksessa luovutukseksi, tarkoittaa tämä verotuksessa saannon muodostumista vastaanottajalle. Tällöin myös omistusajan on perusteltua katketa. TVL 46.3 § soveltuu siten edellä mainituilla perusteilla taselainaukseen.

3.3 TVL 24 §:n mukainen toimintamuodon muutos taselainauksissa

Yksityisliikkeen muuttaminen henkilöyhtiöksi on yleisin taselainauksen syntytilanne. Niissä tarkasteltavana on kysymys siitä, voidaanko TVL 24 §:n mukaista toimintamuodon muutosta soveltaa taselainauksissa.

TVL 24.1 §:n mukaan yhtymän ei katsota verotuksessa purkautuvan eikä liikkeen, ammatin taikka maa- tai metsätalouden harjoittajan lopettavan toimintaansa siltä osin

⁵⁹ Zitting-Rautiala 1982, s. 245.

⁶⁰ Andersson 1989, s. 18.

kuin toimintamuodon muutoksessa aikaisemmin harjoitettuun toimintaan liittyvät varat ja velat siirtyvät samoista arvoista muun muassa seuraavassa tapauksessa:

1. Liikkeen- tai ammatinharjoittajan taikka maa- tai metsätalouden harjoittaja perustaa tätä toimintaa jatkamaan avoimen yhtiön, johon hän tulee yhtiömieheksi tai kommandiittiyhtiön, johon hän tulee vastuunalaiseksi yhtiömieheksi tai osakeyhtiön, jonka osakkeet hän merkitsee.

Säännöksen jättämä tulkinnanvaraisuus kohdistuu taselainauksessa siihen, voidaanko liikkeen tai ammatin katsoa jatkavan toimintaansa mikäli omistusoikeus ei ainakaan koko siirrettävän omaisuuden osalta siirry yhtiölle. Jotta TVL 24 §:n voidaan katsoa soveltuvan, ja veroneutraalin toimintamuodon muutoksen näin toteutuvan, tulee täytyä ainakin kaksi perusvaatimusta: tasejatkuvuus sekä identtisuuden säilyminen⁶¹.

Tasejatkuvuudella tarkoitetaan, että aikaisemmin harjoitettuun toimintaan liittyvät varat ja velat siirtyvät yritysmuodon muutoksessa kirjanpitoarvoja muuttamatta. Identtisuuden säilymisellä tarkoitetaan, että yritystä on voitava pitää yritysmuodon muutoksen jälkeen pääasiallisesti samana yrityksenä kuin ennen sitä. Käytännössä tämä tarkoittaa ainakin sitä, että yrityksen omistussuhteet yritysmuodon muutoksessa eivät saa olennaisesti muuttua. Lisäksi yritykseen kuuluvan varallisuuden tulee olennaisilta osiltaan siirtyä toimintaa jatkavaan yritykseen⁶².

Järvenojan mukaan TVL 24 §:n ilmentämä jatkuvuusperiaate sisältää kolme ulottuvuutta, joista jokaisen tulee täytyä jotta jatkuvuusperiaate toteutuu:

1. Luonnejatkuvuus, jonka mukaan varojen tulee säilyttää laadullinen luonteensa
2. Toimintajatkuvuus, jonka mukaan yrityksen toiminnan luonteen on säilyttävä samanlaisena

⁶¹ Immonen - Ossa - Villa 2012, s. 143.

⁶² Immonen - Ossa - Villa 2012, s. 143.

3. Arvojatkuvuus, jonka mukaan varojen ja velkojen tulee siirtyä kirjanpidossa ja verotuksessa samoilla arvoilla⁶³

Taselainauksissa arvojatkuvuus on toteutunut, vaikka samaan hengenvetoon voidaan todeta, etteivät kirjanpitomerkinnät ole olleet kirjanpito-oikeuden mukaisia⁶⁴. Toimintajatkuvuudesta voidaan todeta, että omaisuuden siirto taselainauksena ei vaikuta yrityksen toiminnan luonteeseen, sillä yritys voi käyttää lainattua omaisuutta samoin kuin ennen toimintamuodon muutosta. Luonnejatkuvuudessa keskeistä on, että varojen vero-oikeudellinen luonne ei muutu toimintamuodon muutoksen mukana⁶⁵. Taselainauksessa siirretyt varat kuuluvat elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, joten siltä osin varojen vero-oikeudellinen luonne säilyy. Tilanne on erilainen, esimerkiksi silloin kun henkilöyhtiön yhtiömies jättää yksityisvarallisuudekseen elinkeinotoimintaan liittyvää omaisuutta. Tällöin vaarana on, ettei omaisuus säilytä elinkeino-omaisuusluonnettaan, ja luonnejatkuvuus ei välttämättä toteudu⁶⁶.

Mikäli taselainauksen kirjanpitokirjaukset tehdään tasejatkuvuutta noudattaen, näyttäisi siltä että taselainaus ei itsessään vaikuta jatkuvuusperiaatteen toteutumiseen yritysmuodon muutoksessa. Jatkuvusperiaatteen toteutumisen lisäksi veroneutraali yritysmuodon muutos vaatii yrityksen identtisuuden säilymisen. Identtisydessä on osin kyse samoista asioista kuin jatkuvuusperiaatteessakin, esimerkiksi luonne- ja toimintajatkuvuus kuuluvat myös identtisuuden tunnusmerkkeihin⁶⁷. Identtisuuden tunnusmerkkien täyttymistä on aina arvioitava tapauskohtaisesti.

Oikeuskirjallisuudessa on tunnistettu oikeuskäytännön perusteella identtisyydelle neljä tunnusmerkkiä:

1. liiketoiminnan tulee säilyä laadullisesti ennallaan

⁶³ Järvenoja 2007, s. 498.

⁶⁴ ks. luku 2.3.

⁶⁵ Järvenoja 2007, s. 498.

⁶⁶ Järvenoja 2007, s. 501.

⁶⁷ Järvenoja 2007, s. 499.

2. yrityksen on säilyttävä samanlaisena, taseen ja tuloslaskelman ilmentämänä liiketoimintakokonaisuutena
3. yrityksen tulonhankintaomaisuuden tulisi säilyä lähes sellaisenaan
4. yrityksen omistajien on säilyttävä lähes samoina.⁶⁸

Ensimmäisen tunnusmerkin voidaan nähdä tarkoittavan samaa asiaa, kuin edellä käsitelty toimintajatkuvuus. Tämän yhteydessä todettiin, ettei taselainaus vaikuta toimintajatkuvuuden toteutumiseen. Taselainauksessa neljännen kohdan vaatimus ei ole relevantti, sillä omistusoikeuden siirtämättä jättäminen ei vaikuta yrityksen omistusrakenteeseen. Toisesta tunnusmerkistä voidaan vastaavasti todeta samaa kuin arvo-jatkuvuudesta, eikä se siten ole taselainauksissa relevantti niin kauan, kun taselainauksen kirjanpitomerkinnät tehdään kirjanpitoarvoja muuttamatta, ja sisällyttämällä yhtiömiehen omistuksessa olevaa omaisuutta henkilöyhtiön taseeseen.

Sen sijaan taselainauksessa tulkinnanvaraisin identtisuuden säilymisen tunnusmerkki on kolmas tunnusmerkki, jonka mukaan yrityksen tulonhankintaomaisuuden tulisi säilyä lähes sellaisenaan. Tapauksessa KHO 1988 B 526 oli kyse tilanteesta, jossa arvioitiin taselainauksille yhteistä kiinteistön omistusoikeuden jättämistä yhtiömiehelle.

KHO 1988 B 526

Liikkeenharjoittajan tarkoitus oli perustaa yksityisliikkeen toimintaa jatkamaan kommandiittiyhtiö, jossa hän toimisi vastuunalaisena yhtiömiehenä sijoittaen panoksenaan yhtiöön yksityisliikkeen varat ja velat lukuunottamatta liiketoiminnan käytössä olleita kiinteistöjä, joille toiseen lainhuuto oli myönnetty liikkeenharjoittajalle ja toiseen hänelle ja hänen puolisolleen yhteisesti. Nuo kiinteistöt oli yritysmuodon muutoksen jälkeen tarkoitus vuokrata kommandiittiyhtiölle. Katsottiin, että kiinteistöjen jättämiseen yksityiseksi omaisuudeksi yhtiölle vuokrattavaksi ei ollut sovellettava elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 51 §:n 3 momenttia vaan sen 1 momenttia.

⁶⁸ Ks. Järvenoja 2007, s. 499.

KHO katsoi, että identtisyys ei tilanteessa katkennut, kun käyttöomaisuuskiinteistöt vuokrattiin yhtiön käyttöön. Tässä tapauksessa KHO siis katsoi, että yrityksen tulonhankintaomaisuus säilyi tarpeeksi samana, jotta yritys ei menettänyt identtisyyttään. Kilpi huomauttaa ratkaisusta, että tähän ei vaikuttanut se seikka, että kiinteistöjen jättäminen henkilöyhtiön ulkopuolelle johtui verotuksellisista syistä, erityisesti edullisemman tilanteen saavuttamiseksi mahdollisessa myyntitilanteessa.⁶⁹ Myös taselainauksissa pyritään usein verotuksellisesti edullisempaan tilanteeseen. Tutkijan näkemys on, että mikäli kyseessä olisi ollut taselainaus, ratkaisu olisi ollut samansisältöinen. Vastaavaan ratkaisuun KHO päätyi myös ratkaisussaan 1990 taltio 655:

KHO 1990 taltio 655

A oli vuonna 1976 vuokrannut K:n kaupungilta siirtokelpoisella vuokrasopimuksella maa-alueen, jolle hän oli samana vuonna rakentanut korjaamorakennuksen. Korjaamorakennus oli A:n yksityisliikkeen käytössä käyttöomaisuutena. A oli vuonna 1978 muuttanut yksityisliikkeensä kommandiittiyhtiöksi ja ryhtynyt sen ainoaksi vastuunalaiseksi yhtiömieheksi. Yhtiösopimuksen mukaan A oli jättänyt yksityisomaisuudekseen kaupungilta vuokratun maa-alueen ja sillä olevan rakennuksen. Vuokrasopimukset oli sittemmin solmittu kommandiittiyhtiön kanssa, mutta rakennus oli säilynyt A:n omistuksessa. Rakennus oli kommandiittiyhtiössä ollut samassa käytössä kuin A:n yksityisliikkeessä. A ei ollut perinyt vuokraa rakennuksesta eikä siitä ollut tehty poistoja vuosien 1977-1979 jälkeen. Kun A luovutti rakennuksen kommandiittiyhtiölle vuonna 1985, oli rakennuksen luovutukseen sovellettava elinkeinotulon verottamisesta annettua lakia. Koska maapohjan siirtokelpoinen vuokraoikeus oli aiemmin siirtynyt kommandiittiyhtiölle, oli rakennuksen luovutuksesta saatu tulo irtaimen omaisuuden luovutuksesta saatua veronalaista elinkeinotuloa.

⁶⁹ Kilpi 1989, s. 183.

Erilaiseen tulkintaan päädyttiin ratkaisussa KHO 1999 taltio 1927. Ratkaisussaan KHO katsoi, että yrityksen identtisyys ei säilynyt, kun maatalousmaan sekä talousrakennuksen omistusoikeus jätettiin yhtiömiesten omistukseen, vaikka tarkoituksena oli vuokrata omaisuus perustettavan yhtiön käyttöön.

KHO 1999 taltio 1927

Maanviljelijän ja hänen puolisonsa tarkoitus oli perustaa osakeyhtiö jatkamaan heidän yhdessä harjoittamaansa lypsykarjataloutta. Maatalouden varat ja velat siirtyisivät perustettavalle osakeyhtiölle maatalousmaan ja talousrakennusten jäädessä puolisoiden omistukseen. Tuloverolain 24 §:n 1 momentin säännös ei tullut sovellettavaksi, koska harjoitetun maatalouden ei katsottu toimintamuodon muutoksessa säilyttävän identtisyyttään.

Verohallinnon kannan mukaan ratkaisun perusteluista voidaan päätellä, että jos elinkeinotoiminnalle olennaista varallisuutta ja sen omistusoikeutta ei siirretä uudelle henkilöyhtiölle, ei TVL 24 §:n mukaisen toimintamuodon muutoksen edellytykset täyty⁷⁰. Oikeuskirjallisuudessa kyseisen ratkaisun on taas katsottu edustavan tiukempaa linjaa identtisyyden säilymisen edellytyksistä. Perusteluina on esitetty, että maatalousmaan ja talousrakennusten merkitys maatalouden harjoittamisessa on merkittävä, minkä vuoksi ratkaisusta ei välttämättä voida vetää pidemmälle meneviä johtopäätöksiä elinkeinotoimintaa harjoittavien yritysten tekemiin toimintamuodon muutoksiin.⁷¹ Ratkaisu joka tapauksessa osoittaa, että TVL 24 §:n soveltuminen on aina ratkaistava tapauskohtaisesti.

Ratkaisusta voidaan nähdä, että identtisyyden tunnusmerkeistä heikoiten toteutuu yrityksen samanlainen liiketoimintakokonaisuus ennen ja jälkeen toimintamuodon muutoksen. Tunnusmerkin mukaan yrityksen on säilyttävä samanlaisena, taseen ja tuloslaskelman ilmentämänä liiketoimintakokonaisuutena. Kun tapauksessa maataloudessa merkittävässä asemassa olevat maatalousmaa sekä talousrakennukset jäivät taseen

⁷⁰ VeroH 2013, luku 5.2.

⁷¹ Ks. esim. Andersson 2000, s. 10 ja Järvenoja 2007, s. 503.

ulkopuolelle, on selvää, että kyseisessä tapauksessa taseen ilmentämä liiketoimintakokonaisuus ei säilynyt. Sen sijaan avoimeksi jää, mikä merkitys oli sillä, että omaisuuden omistusoikeus ei siirtynyt yhtiölle. Oikeuskäytännön perusteella muodostettujen, identtisyiden yleisten tunnusmerkkien valossa omistusoikeudella ei sinällään olisi ratkaisevaa merkitystä.

Kirjanpidollisesta tasejatkuvuudesta on oikeuskirjallisuudessa todettu, että TVL 24 §:ssä ei vaadita siirtyvien varojen ja velkojen siirtymistä kirjanpidossa samoista arvoista toimintaa jatkavaan yritykseen, vaikka oikeuskirjallisuudessa tämä usein mainitaan soveltamisedellytyksenä.⁷² On totta, että lain sanamuoto ei millään tavalla mainitse tasejatkuvuutta säännöksen soveltamisedellytyksenä, mutta lainvalmisteluasiakirjoista ilmenee, että säännöksellä ei ole ollut tarkoitus muuttaa vallinnutta oikeustilaa. Hallituksen esityksessä tulo- ja varallisuusverolaiksi (johon TVL 24 §:ää vastaava säännös ensimmäistä kertaa sisällytettiin) mainitaan, että oikeus- ja verotuskäytännön mukaan muodonmuutos on voitu toteuttaa varauksien purkautumatta yleensä niissä tapauksissa, joissa yrityksen identiteetti on säilynyt ja kirjanpidossa on noudatettu jatkuvuusperiaatetta. Lisäksi perusteluissa todetaan, että esityksessä ehdotetut säännökset vastaavat pääpiirteittäin oikeuskäytäntöä.⁷³ Vaikka lain sanamuoto ei siis edellytä tasejatkuvuutta identtisyiden säilymiseksi, jättää se kuitenkin tulkinnanvaraa asiassa. Tämän paikkaamiseksi on perusteltua tukeutua lain esitöihin, ja todeta tasejatkuvuuden olevan yksi tunnusmerkki identtisyiden säilymiselle.⁷⁴

TVL 24 §:n soveltuminen taselainauksiin vaikuttaisi olevan ainakin jossain määrin riippuvainen taselainauksen kirjanpitomerkinnöistä. Mikäli taselainattu omaisuus kirjataan henkilöyhtiöön kirjanpitoon siten kuin taselainauskäytännössä on tyypillisesti toimittu, ei näyttäisi olevan estettä sille, että TVL 24 §:n mukaista toimintamuodon

⁷² Andersson-Penttilä 2014, s. 689.

⁷³ HE 109/1988. Vallinneesta oikeustilasta poikkeuksena mainitaan yksityisliikkeen tai ammatin mahdollisuus jatkaa osakeyhtiömuodossa varauksia purkamatta.

⁷⁴ Vrt. Torkkel 2011, s. 151, joka toteaa, että kirjanpidollisen ja verotuksellisen jatkuvuusperiaatteen samaistuminen koskee lähinnä tilanteita, joissa verolainsäädäntö tätä nimenomaisesti edellyttää. Ks. myös Andersson 2005, s. 384, jonka mukaan jatkuvuusperiaate on vain vero-oikeudellinen käsite.

muutosta sovellettaisiin myös taselainauksiin. On kuitenkin todettava, että toimintamuodon muutoksissa ratkaisu on tehtävä aina tapauskohtaisesti. Tämän selvityksen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että identtisuudelle olennaisen omaisuuden omistusoikeuden jättäminen yhtiömiehelle ei automaattisesti estä toimintamuodon muutoksen hyväksymistä TVL 24 §:n mukaisesti.⁷⁵

3.4 Taselainatun omaisuuden vaikutus nettovarallisuuden laskemiseen

Yhtiömiehen henkilöyhtiöistä saadun tulon jakautumiseen pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin vaikuttaa keskeisesti yrityksen nettovarallisuus. Yhtiömiehen tulosta pääomatuloa on 20 prosentin vuotuinen tuotto EVL- ja MVL-tulolähteiden nettovarallisuudelle⁷⁶. ArVL 15 §:n mukaan nettovarallisuus lasketaan vähentämällä yrityksen elinkeinotoiminnan varoista velat. Taselainauksena siirretyn omaisuuden kannalta kiinnostava kysymys on, voidaanko tällaisen omaisuuden katsoa kuuluvan arvostamislaissa tarkoitettuihin yrityksen elinkeinotoiminnan varoihin?

Lain sanamuoto jättää asian tulkinnanvaraiseksi. Lain esitöistä nähdään, että yrityksen nettovarallisuuden määritelmä vastaa jo kumotun varallisuusverolain 12 §:n määritelmää⁷⁷. Varallisuusverolaissa yrityksen nettovarallisuuden todettiin olevan se jäännös, joka saadaan, kun yrityksen veronalaisista varoista vähennetään velat. Veronalaisiksi varoiksi katsottiin varallisuusverolain mukaan verovelvollisella verovuoden päättyessä oleva rahanarvoinen omaisuus. Veronalaisia varoja lain mukaan olivat rahavarojen ohella muun muassa rajoittamattoman ajan voimassa oleva tai elin- tai määräaikainen

⁷⁵ Vrt. Veroh 2013, luku 5.2. Verohallinnon kannan mukaan Jos TVL 24 §:ää sovellettaessa toiminnan identiteetin säilyminen edellyttää omaisuserän siirtämistä toimintamuodon muutoksessa, tulee myös omaisuserän omistusoikeuden siirtyä vastaanottavalle avoimelle yhtiölle tai kommandiittiyhtiölle, jotta identiteetin voidaan katsoa säilyvän.

⁷⁶ TVL 38.1 §.

⁷⁷ HE 144/2005, s. 23.

hallinta- tai nautintaoikeus kiinteistöön, metsänhakkuuoikeus ja muu oikeus käyttää hyväksi toisen kiinteistöä⁷⁸.

Taselainauksen yksityisoikeudellinen luonne lainana sopii edelliseen määritelmään. Määrittelyketjun perusteella voidaan todeta että taselainauksen ei periaatteessa pitäisi olla esteenä varojen lukemiseksi henkilöyhtiön nettovarallisuuteen. Ongelma kuitenkin syntyy siitä, että lainaksi annetun omaisuuden arvo tulisi määrittää käyttöoikeuden arvon perusteella. Kuten kappaleessa 3.1 todettiin, taselainauksena yhtiölle siirtyvälle käyttöoikeudelle ei voida määrittää varallisuusarvoa, joka voitaisiin lukea nettovarallisuudeksi.

Varallisuusverolain 13 §:n sanamuodon mukaan käyttöomaisuuden sekä sellaisten pitkävaikutteisten menojen, joilla on varallisuusarvoa, arvoksi katsotaan verovuoden päättyessä tuloverotuksessa poistamatta oleva omaisuuden hankintameno. Järvikareen mukaan verotuksessa on käytössä menettely, jossa nettovarallisuuteen luetaan vain sellaiset pitkävaikutteiset menot, jotka ovat niin sanotun aktivointipakon alaisia.⁷⁹ Tämän valossa taselainauksessa siirtyvä omaisuuden käyttöoikeus ei voisi tulla mukaan henkilöyhtiön nettovarallisuuden laskentaan⁸⁰.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemys, että taselainatun omaisuuden lukeminen nettovarallisuuteen koko arvostaan on paljolti riippuvainen taselainauksena tehtävän sijoituksen verokohtelusta. Jos sijoituksen katsotaan verotettavan luovutuksena, on perusteltua lukea taselainattu omaisuus myös henkilöyhtiön nettovarallisuuteen.⁸¹ Argumentti on hyvin perusteltu siinä mielessä, että TVL 26.1 §:n mukaisesti sijoituksen tullessa verotettavaksi luovutuksena henkilöyhtiön verotuksessa omaisuuden hankintamenoksi katsotaan omaisuuden todennäköinen luovutushinta. Olisi vastoin tulo-

⁷⁸ Tulo- ja varallisuusverolaki (1240/1988) 9.1 § 1 kohta ja 12.1 §.

⁷⁹ Järvikare 1997, s. 109.

⁸⁰ Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä on tosin esitetty kanta, jonka mukaan varallisuusverolain 13 §:n mukaisilla pitkävaikutteisilla menoilla on pääsääntöisesti varallisuusarvoa. Ks. VaVM 75/1992, s. 1. Tulkintaongelmien välttämiseksi nykyinen verotuksen linja on kuitenkin perusteltu.

⁸¹ Järvenoja 2013, s. 466.

verotuksen systematiikkaa olla lukematta tällöin omaisuutta nettovarallisuudeksi. On tosin huomattava, että tuloverotuksen systematiikka saattaa joka tapauksessa aiheuttaa taselainauksen kannalta melko ristiriitaisia tulkintatilanteita, kun säännökset eivät suoraan sääntele taselainauksia.

ArVL 2.1 §:n mukaan kotimaisen osakeyhtiön osakkeen verovuoden matemaattinen arvo lasketaan verovuotta edeltävän vuoden yhtiön tilinpäätöksen mukaisen tarkistetun nettovarallisuuden perusteella. Henkilöyhtiöiden nettovarallisuuden laskemisen sääntelyssä ei viitata tilinpäätökseen vaan ainoastaan elinkeinotoiminnan varoihin. Tulkinanvaraiseksi siten jää, olisiko henkilöyhtiön nettovarallisuuden laskemisessa kytkös henkilöyhtiön taseeseen. Mattila toteaa, että henkilöyhtiön nettovarallisuutta laskettaessa varat ja velat on etsittävä taseesta, vaikka tästä ei verolaissa erikseen määrätä. Toisaalta Mattila katsoo, että jos elinkeinotoimintaan kuuluva omaisuuserä puuttuu taseesta, on se siitä huolimatta otettava huomioon nettovarallisuutta laskettaessa. Yhtä lailla omaisuuserän ottaminen taseeseen ei automaattisesti tarkoita, että se olisi mukana nettovarallisuuden laskennassa.⁸²

Perusteltua on väittää, että suoraa kytköstä kirjanpitoon ei ole, sillä sanamuoto ei niin osoita. On myös otettava huomioon, että osakeyhtiöissä yhtiön osakkaan ja yhtiön välinen varojen erilläänpito on korostuneempaa kuin henkilöyhtiöissä. Tällöin taseen käyttäminen lähtökohtana on selkeämpää osakeyhtiöiden kuin henkilöyhtiöiden nettovarallisuuden laskemisessa. Henkilöyhtiöiden nettovarallisuutta perustettaessa suoraan taseeseen tulkintatilanteita syntyisi enemmän, taselainaus näistä yhtenä esimerkkinä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että taselainauksen mieltäminen yksityisoikeudellisesti lainaksi merkitsee sitä, ettei taselainattua omaisuutta voida lukea henkilöyhtiön nettovarallisuuteen. Tätä voidaan perustella yksinkertaisesti varallisuusverolain sanamuodolla, jonka mukaan veronalaisia varoja – nettovarallisuuden laskennassa

⁸² Mattila 1993, s. 366.

elinkeinotoiminnan varoja, ovat rahavarojen ohella muun muassa rajoittamattoman ajan voimassa oleva tai elin- tai määräaikainen hallinta- tai nautintaoikeus kiinteistöön, metsänhakkuuoikeus ja muu oikeus käyttää hyväksi toisen kiinteistöä. Koska taselainaus kuuluu yksityisoikeudellisesti edellä mainittuun joukkoon, on perusteltua todeta että taselainauksessa nettovarallisuuden tulisi lukea käyttöomaisuuden varallisuusarvo henkilöyhtiölle. Varallisuusarvon puuttuessa sitä ei kuitenkaan voi lukea nettovarallisuuteen.

Alla olevaan taulukkoon on koottu yhteenveto tämän kappaleen tuloksista.

Verolain säännös	Soveltuvuus taselainauksiin
TVL 26.1 §, 26.2 § (EVL 51 b.2 §, EVL 51 b.3 §)	Soveltuu taselainauksiin. Yhtiömiehen siirtäessä omaisuutta taselainauksena henkilöyhtiöön tulisi omaisuuden siirto säännösten perusteella verottaa luovutuksena.
TVL 46.3 §	Soveltuu taselainauksiin. Omistujan laskeminen katkaistaan myös omaisuutta siirrettäessä taselainauksena.
TVL 24 §	Soveltuu taselainauksiin. Toimintamuodon muutos tulisi onnistua myös tilanteissa, joissa identtisyydelle olennaista omaisuutta siirretään yhtiöön taselainauksena.
TVL 38.1 §	Ei sovellu taselainauksiin. Nettovarallisuutta laskettaessa huomioon ei voida ottaa taselainattua omaisuutta.

Tulosten muodostamisessa näkökulmana on ollut, että verotus pohjautuu yksityisoikeudellisiin olosuhteisiin, ja verolainsäädäntö liittyy veroseuraamukset sen mukaisesti kuin verovelvollinen taloudellista toimintaa yksityisoikeudellisesti harjoittaa. Tuloksista nähdään, että taselainauksen oikeustila on erilainen kuin millaiseksi se on alunperin oikeuskäytännössä muodostunut. Keskeisiä syitä tälle voivat olla muun muassa:

1. Taselainauksen normiympäristö on muuttunut ajan saatossa, jolloin oikeuskäytäntö on ainakin osittain vanhentunutta

2. Oikeuskäytännössä ratkaisut eivät ole perustuneet täysin yksityisoikeudellisiin olosuhteisiin

Seuraavassa luvussa selvitetään taselainauksen oikeuskäytäntöä, ja pyritään löytämään sen pohjalta taselainauksen ”punainen lanka”. Tätä peilataan nykyiseen verolainsäädäntöön, ja pyritään siten kirkastamaan kuvaa taselainauksen oikeustilasta tänä päivänä.

4 TASELAINAUS OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

4.1 KHO:n ratkaisut

Taselainausta koskevien tuomioistuinten ratkaisujen ratkaisuperusteet ovat suurelta osin epäselviä⁸³. Paljon tätä selittää se, että KHO:n ratkaisujen perusteluissa ei mainita taselainaus-termiä, eikä myöskään oteta kantaa suoraan taselainauksen hyväksytävyyteen. Tyypillistä on, että ratkaisuissa otetaan kantaa tase-lainattujen kiinteistöjen luovutusten verokohteluun. Ratkaisussa KHO 1982 T 5087 KHO:lla oli ratkaistavana, kuka on verotuksessa kiinteistön luovuttaja, kun yksityisoikeudellinen omistusoikeus on yhtiömiehellä, mutta kiinteistö on kirjattu henkilöyhtiön kirjanpitoon. KHO:n tulkinta oli, että luovuttaksi verotuksessa oli katsottava henkilöyhtiö.

KHO 1982 T 5087

Kommandiittiyhtiön yhtiömies oli verovuonna myynyt kaupungin vuokramaalla olevan rakennuksen tontinvuokraoikeuksineen. Rakennus oli ollut kirjattuna alkuaan hänen yksityisliikkeensä kirjanpitoon, mutta oli sittemmin otettu sen toimintaa samoista tasearvoista jatkamaan perustetun kommandiittiyhtiön kirjanpitoon. Vaikka tontinvuokraoikeuden siirrosta yhtiölle ei ollut ilmoitettu rekisteröimistä varten kaupungille ja myynti verovuonna oli tapahtunut yhtiömiehen nimissä, niin katsottiin, kun yhtiön kirjanpitoon otetusta rakennuksesta oli edellisen verovuoden verotuksessa hyväksytty poistokin, ettei myynti ollut tapahtunut yhtiömiehen lukuun ja ettei luovutusvoittoa siten voitu lukea hänen tulokseen.

Ratkaisussa sillä, että henkilöyhtiö oli voinut vähentää rakennuksesta poistot, oli enemmän vaikutusta kuin yksityisoikeudellisella omistusoikeudella. Luovutuksen verotuksessa noudatettiin samaa periaatetta kuin juoksevan tulon verotuksessa, mikä on

⁸³ Lyhyiden ratkaisuselosteiden lisäksi tapauksista saadaan tietoa oikeuskirjallisuudesta, jossa on esitetty näkemyksiä oikeuskäytännössä tehtyjen ratkaisujen perusteista.

ollut tutkijan näkemyksen mukaan johdonmukaista⁸⁴. Ratkaisun perusteluissa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, millä perusteella yhtiön on katsottu voivan käsitellä kiinteistöä omina varoinaan sekä kirjanpidossa että verotuksessa. Perusteluissa ainoastaan todetaan näin tapahtuneen. Myös oikeuskirjallisuudessa kyseistä ratkaisua on analysoitu ainoastaan sen suhteen, miten luovutuksen verokohtelu määräytyi⁸⁵. Ratkaisussa 1980 II 579 oli kysymys omistusajan laskemisesta luovutuksen verokohtelun määrittämiseksi.

KHO 1980 II 579

Verovelvollinen oli perustanut yksityisliikkeensä toimintaa jatkamaan kommandiittiyhtiön, jossa hän oli ainoana vastuunalaisena yhtiömiehenä, ja panoksenaan sijoittanut yhtiöön yksityisliikkeensä varoineen ja velkoineen, muun ohessa teollisuusrakennuksen vuokraoikeuksineen maahan. Rakennuksen vuokraoikeuksineen verovelvollinen oli sittemmin ottanut yksityisottona takaisin itselleen. Mainittu omaisuuden siirtyminen kommandiittiyhtiöstä verovelvolliselle ei ollut vastikkeellinen saanto. Verovelvollisen omistusaika laskettiin siitä ajankohdasta, jolloin verovelvollinen oli hankkinut rakennuksen vuokraoikeuksineen omistukseensa ennen sen sijoittamista kommandiittiyhtiöön.

Tapauksessa KHO päätyi ratkaisuun, jossa omistusajan laskenta ei katkennut taselainauksen purkamisessa, vaan omistusaika oli katsottu laskettavan yhtiömiehen alkuperäisestä saannosta. Taselainauksen purkamisen ei katsottu olevan saanto muutenkaan. KHO noudatti samaa tulkintalinjaa ratkaisussa 1983 II 514.

⁸⁴ Noudatettu periaate on johdonmukainen sen vuoksi, että tehdyt poistot palautuvat luovuttajan tuloon luovutusvoittoverotuksessa.

⁸⁵ Ks. esim. Järvenoja 2015, s. 4. Järvenoja toteaa, että ei olisi hyväksyttävää, että yhtiö hyötyisi poistojen vähennysoikeudesta, mutta mahdollinen poistojen palautuminen ja arvonnousu eivät olisi sen veronalaista tuloa.

KHO 1983 II 514

Yksityisliikettä jatkamaan oli perustettu avoin yhtiö. Kun avoin yhtiö myi sille yksityisliikkeestä yritysmuodon muuttuessa siirtyneen käyttöomaisuuskiinteistönsä, omistusaika oli luettava siitä ajankohdasta, jona kiinteistö oli hankittu yksityisliikkeeseen.

Kilven mukaan tämä ratkaisu noudatti KHO:n aikaisemmin valitsemaa tulkintalinjaa. Tulkintalinjan mukaan taselainauksen purkaminen ei aiheuttanut omistusajan laskemista aloittavaa saantoa.⁸⁶ Samaa tulkintalinjaa jatkettiin ratkaisussa 1985 B 584.

KHO 1985 B II 584

Yksityinen liikkeenharjoittaja oli vuonna 1973 ostanut kiinteistön. Kiinteistö oli ollut ensin yksityisliikkeen käytössä ja siirtynyt vuonna 1974 yksityisliikkeen toimintaa jatkamaan perustetulle kommandiittiyhtiölle. Kiinteistöä, joka oli yhtiön kirjanpidossa, ei ollut luovutettu kauppakirjalla kommandiittiyhtiölle eikä kommandiittiyhtiö ollut hakenut sille lainhuutoa. Kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiesosuuden perineitä vainajan vanhempia ei verotettu satunnaisesta myyntivoitosta, jos he luovuttivat osuutensa perusteella kommandiittiyhtiöstä yksityisottona ottamansa mainitun kiinteistön.

Ratkaisujen perusteella on selvää, että yksityisoikeudellisista muotomääräyksistä on yleisesti ja systemaattisesti poikettu taselainauksissa. Kilven mukaan kiinteistön asema muodostuu taselainauksessa hyvin erikoislaatuiseksi ja olisi selvempää, jos verotuksessa pysyttäisiin yksityisoikeudellisissa muotomääräyksissä⁸⁷.

Oikeuskirjallisuudessa taselainauksen oikeuskäytäntöä ei ole kyetty selittämään kovin syvällisesti. Tämä on luonnollista, koska KHO:n ratkaisuissa, kuten edellä todettiin, ei ole ollut suoraan kyse taselainauksen syntytilanteista. Ratkaisuissa on pikemminkin otettu kantaa taselainauksen aiheuttamiin tulkintaongelmiin jälkikäteen. Yhtenä

⁸⁶ Kilpi 1984, s. 241.

⁸⁷ Kilpi 1986, s. 127-128.

tulkinta-avaimena on esitetty henkilöyhtiön oikeushenkilöllisyyteen liittyvä epäselvyys⁸⁸. Toisaalta on esitetty näkemys, että tulkintalinja voisi pohjautua yhtiön ja yhtiömiehen tietynlaiseen yhteiseen omistusoikeuteen⁸⁹. Tämä perustuu ajatukseen siitä, että yhtiömiehet voivat milloin tahansa siitä sopien nostaa yhtiön varoja yhtiöstä pois maksamatta yhtiön velkoja⁹⁰.

Lisäksi ratkaisuihin on nostettu esille yritysmuodon muutosopin vaikutus tulkintalinjaan.⁹¹ Oikeuskäytännössä on tyypillisesti ratkaistu yritysmuodon muutoksiin liittyviä kysymyksiä, jolloin samalla on linjattu omistusoikeuteen liittyviä kysymyksiä. Kilven mukaan yritysmuodon muutoksessa oleellisen jatkuvuusperiaatteen on oikeuskäytännössä katsottu syrjäyttävän jopa ”pyhänä” pidetyn kiinteistön omistusoikeuden määrämuotoisen siirtämisen⁹². Tällä ei kuitenkaan voitaisi perustella muissa tilanteissa kuin toimintamuodon muutoksissa syntyneitä taselainauksia.

4.2 KVL:n ratkaisu 805/1982 kannanottona taselainaukseen

KVL:n julkaisemattomassa ratkaisussa 805/1982 otettiin kantaa taselainauksen syntymiseen ja käsittelyyn juoksevan tulon verotuksessa. Tapauksessa yhtiömies sijoitti kiinteistön henkilöyhtiöön luovuttamatta kuitenkaan omistusoikeutta yhtiölle. KVL:n kannan mukaan kyseessä ei ollut yhtiömiehen verotuksessa luovutus. Lisäksi ratkaisussa linjattiin, että kun rakennus oli myös kirjanpidossa siirtynyt henkilöyhtiön taseeseen, poisto voitiin vähentää verotuksessa.⁹³

⁸⁸ Kilpi 1986, s. 128.

⁸⁹ Järvenoja 2013, s. 459.

⁹⁰ Ks. Wilhelmsson-Jääskinen 2001, s. 56.

⁹¹ Ks. esim. Kilpi 1986, s. 129.

⁹² Ks. Kilpi 1986, s. 129. Kilpi viittaa tapaukseen, jossa kyse oli toimintamuodon muutoksesta osakeyhtiöksi. Määrämuotoisen omistusoikeuden siirtämisen voidaan katsoa olevan merkityksellisempi osakeyhtiöissä, joten vielä helpommin jatkuvuusperiaatteen on voitu katsoa syrjäyttävän yksityisoikeudelliset muotomääräykset toimintamuodon muutoksissa henkilöyhtiöksi.

⁹³ Järvenoja 2015, s. 4.

Koska kyseessä on julkaisematon KVL:n ratkaisu, ei ratkaisusta voida vetää niin pitkälle meneviä johtopäätöksiä kuin julkaistuista KHO:n ratkaisuksista. Ratkaisu on kuitenkin ainoa, jossa otetaan suoraan kantaa taselainauksen hyväksyttävyyteen. Perusteluissa on tukeuduttu ainakin osittain siihen, että rakennus oli kirjanpidossa siirtynyt henkilöyhtiön taseeseen. Mielenkiintoista on se, että tapauksessa ei ole otettu huomioon tai sille ei ole annettu merkitystä, että taselainatun omaisuuden esittäminen taseessa on hyvän kirjanpitotavan vastaista.

4.3 Oikeuskäytännön tulkintalinja nykyisessä normiympäristössä

4.3.1 Taselainausten verottaminen luovutuksena

Ratkaisussa KVL 805/1982 lausuttiin, että kiinteistön sijoittaminen taselainauksena henkilöyhtiöön ei realisoisi luovutusta yhtiömiehen verotuksessa. Vuoden 1997 alussa voimaan tulleiden tuloverolain sekä elinkeinoverolain säännösten (TVL 26.1 § ja 26.2 § sekä EVL 51 b.2 § ja EVL 51 b.3 §) todettiin kappaleessa 3 soveltuvan niihin taselainauksiin, joissa ei ole kysymys toimintamuodon muutoksesta.

Oikeuskäytännön tulkintalinja luovutuksen verotukseen silloisessa normiympäristössä oli hyvin perusteltua, sillä oikeuskäytännön muodostumisaikaan näitä säännöksiä omaisuuden siirroista ei vielä ollut. Pikemminkin toisenlainen tulkinta olisi ollut omituinen, sillä siinä tilanteessa yhtiömiehen siirtäessä taselainauksena omaisuutta henkilöyhtiöön, olisi siirto tullut verotettavaksi luovutuksena, mutta omistusoikeudella siirtäessä luovutus ei olisi realisoitunut.⁹⁴ Asian voi nähdä myös siten, että vuonna 1982 ei ole ollut sellaista säännöstä, johon taselainauksen verottamisen luovutuksena olisi voinut edes perustaa. Nykyisen lainsäädännön valossa tilanne on kuitenkin erilainen,

⁹⁴ Järvenoja 2013, s. 455.

eikä vanhalle tulkinnalle ole enää perusteita. Tältä osin taselainauksen voidaan osoittaa muuttuneen.

Ratkaisuissa KHO 1983 II 514 sekä KHO 1980 II 579 omistusajan laskemisen ei katsottu katkeavan taselainauksessa luovutuksen realisoituessa myöhemmin. Näistä ratkaisuista lainsäädännön voidaan todeta muuttuneen niin keskeisesti, että ratkaisuilla ei ole enää painoarvoa nykyisen oikeustilan tulkinnassa⁹⁵. Ratkaisujen perusteluiden perusteella ratkaistavana kysymyksenä oli nimenomaisesti omistusajan laskenta luovutuksen realisoiduttua. Koska oikeustila tämän suhteen on muuttunut, ei ratkaisuista voida vetää muita, pidemmälle meneviä johtopäätöksiä nykyisen oikeustilan suhteen.

4.3.3 Toimintamuodon muutos ja nettovarallisuuden laskeminen

TVL 24 §:n mukainen toimintamuodon muutoksia sääntelevä säännös tuli osaksi verolainsäädäntöä vuonna 1989. Taselainauksen oikeuskäytäntö on siis muodostunut tätä ennen⁹⁶. Kuten aiemmin todettiin⁹⁷, toimintamuodon muutoksien kodifointi verolain säännöksiksi ei muuttanut keskeisesti toimintamuodon muutosten oikeustilaa. Myöskään oikeuskäytännössä ei nähty estettä veroneutraalille toimintamuodon muutokselle tilanteissa, joissa omaisuutta siirrettiin yhtiöön taselainauksena. Tältä osin vaikuttaa siis selvältä, että myös taselainauksiin voidaan soveltaa TVL 24 §:ää. Nettovarallisuuden laskemiseen tuloverolainsäädännön säännökset eivät sovellu, eikä nettovarallisuuden laskemista koskevia säännöksiä tuohon aikaan ollut edes säädetty.

⁹⁵ Ks. Myrsky 2012, s. 259. Myrskyn mukaan uusi lainsäädäntö saattaa siirtää nopeastikin merkittävinkin pidettyjä prejudikaatteja veromuseon puolelle.

⁹⁶ Järvenoja 2015, s. 4.

⁹⁷ Ks. kappale 3.3.

4.4 Oikeuskäytäntö taselainauksen hyväksyttävyyden ilmentäjänä

Edellä esitetyn perusteella nähdään, että taselainausta instituutiona on muuttunut tähän päivään tultaessa. Taselainauksena tehtävät omaisuuden siirrot tulevat siis nykyisen lainsäädännön perusteella verotetuksi luovutuksena. Tämä ei kuitenkaan ratkaise taselainauksen hyväksyttävyyden ongelmaa, vaikkakin se voi tarjota ongelman ratkaisun tueksi materiaalia.

Keskeisin avoinna oleva kysymys liittyy siihen, voiko henkilöyhtiö sisällyttää taselainattua omaisuutta elinkeinotoiminnan varoihin verotuksessa ja siten vähentää esimerkiksi poistot tähän omaisuuteen kohdistuen. Tuloverolainsäädäntö ei tarjoa ratkaisua tähän ongelmaan, ja oikeuskäytännössäkin asiaa on käsitelty niukasti. Oikeuskäytännönkään perusteella johtopäätösten tekeminen taselainauksen hyväksyttävyydestä ei ole ollenkaan ongelmaton. Oikeuskäytännön merkitystä nykyisen oikeustilan ilmentäjänä vähentävät ainakin seuraavat seikat:

1. KHO:n ratkaisuissa ei missään oteta nimenomaisesti kantaa taselainauksen hyväksyttävyyteen
2. KHO:n ratkaisuissa perustelut päätöksille ovat varsin niukat
3. Suuri osa taselainauksista mahdollisesti koskevasta oikeuskäytännöstä on lainsäädännön muutosten myötä vanhentunutta
4. Kaikki taselainaukseen liittyvät ratkaisut ovat kaikki yli 30 vuotta vanhoja⁹⁸

Taselainauksista koskevan oikeuskäytännön tulkintaa vaikeuttaa erityisesti se, että se mistä asiassa päätettiin, on pääteltävä yksinomaan lyhyiden ratkaisuselosteiden perusteella. Tämä vähentää samalla tutkijan näkemyksen mukaan ratkaisujen oikeuslähdeopillista painoarvoa. Myrskyn mukaan oikeuskäytännön ratkaisut on sidottu ennen kaikkea siihen, mihin tosiasioihin asiassa on viitattu ja mitä on tuotu esiin. Tärkeää on siten

⁹⁸ Myrskyn mukaan mitä vanhemmasta oikeustapauksesta on kyse, sitä heikompi sen oikeuslähdeopillinen painoarvo lähtökohtaisesti on, Myrsky 2012, s. 259. Määtän mukaan tuomioistuinten ratkaisuille ei kuitenkaan ole osoitettavissa mitään tarkkaa ”eläkeikärajaa”, Määttä 2013, s. 235.

selvittää mistä ja miltä osin asiasta on ollut kysymys⁹⁹. Taselainausta koskevissa KHO:n ratkaisuisa ratkaistavana ei mitä ilmeisimmin ollut taselainauksen hyväksyttävyyden, vaan taselainauksesta aiheutuneet tulkintaongelmat luovutustilanteissa. KHO tutkii alemman asteen päätöksen ainoastaan valituksen kohteena olevan asian osalta sekä sellaisen muutoksen osalta, joka on vaadittu tehtäväksi. Muilta osin verotusta ei enää voida muuttaa¹⁰⁰. On epäselvää, missä määrin KHO:n käsiteltävänä olevat taselainausta koskevat asiat olisivat olleet muutettavissa. Mikäli tuomioistuimen kädet olivat muilta osin kuin päätöksen osalta sidotut, ei ratkaisuisa voida vetää johtopäätöksiä taselainauksen hyväksyttävyyden suhteen.

Jotta taselainausta koskeva oikeuskäytäntö voitaisiin selvästi nähdä oikeustilan ilmentäjänä, tulisi ratkaisujen olla selkeitä ja perustelujen valaisevia. Perusteluista tulisi käydä ilmi se, miksi on päädytty sellaiseen lopputulokseen kuin on päädytty¹⁰¹. Taselainausta koskevassa KHO:n ratkaisuisa ainoastaan ratkaisun 1982 T 5087 perusteluissa tuodaan esiin päätökseen johtaneita syitä.

Kuten edellä todettiin, lainsäädännön uudistumisen vuoksi suuri osa oikeuskäytännöstä on vanhentunut kokonaan. Ratkaisuisa KHO 1980 II 579, KHO 1983 II 514 sekä KHO 1985 B II 584 oli kyse taselainauksen vaikutuksesta omistustajan laskentaan, ja tämän todettiin muuttuneen TVL 46.3 §:n säätämisen myötä. Kyseisten ratkaisujen perusteluista ei ole pääteltävissä, että käsiteltävässä asiassa olisi ollut kyse muusta kuin omistustajan laskemisesta. Näin ollen näissä ratkaisuisa oikeuslähdeopillinen painoarvo taselainauksen hyväksyttävyyden suhteen on lähes olematon. Jäljelle jää ratkaisu KHO 1982 T 5087, jota tarkastellaan seuraavassa lähemmin.

Ratkaisua KHO 1982 T 5087 voidaan lähestyä tutkimalla KHO:n päätöksen-tekotilannetta eli niitä tosiseikkoja ja oikeusnormeja, joita tuomioistuimella oli

⁹⁹ Ks. Myrsky 2012, s. 256.

¹⁰⁰ Myrsky 2012, s. 256.

¹⁰¹ Ks. Myrsky 2012, s. 256.

käytettävissä asian ratkaisemiseksi. Ratkaisun perusteluiden perusteella relevantteja yksityisoikeudellisia tosiseikkoja olivat:

- yhtiömies oli myynyt kaupungin vuokramaalla olevan rakennuksen tontinvuokraoikeuksineen
- tontinvuokraoikeus oli yhtiömiehen nimissä
- myynti oli tapahtunut yhtiömiehen nimissä
- rakennus oli ollut kirjattuna yhtiön kirjanpitoon
- rakennuksesta oli edellisen verovuoden verotuksessa hyväksytty poisto

Ratkaisun perusteluista voidaan päätellä, että ratkaistavana oli kysymys siitä, voidaanko yhtiömiestä verottaa luovutuksena taselainatun kiinteistön myynnin perusteella. Mitä todennäköisimmin käsiteltävänä ei ollut taselainauksena kiinteistön sijoittaminen yhtiöön. Sen sijaan epävarmempaa on se, oliko tapauksessa käsiteltävänä myös yhtiön verotuksessa hyväksytyn poiston oikeutus. Mikäli tapauksessa oikeudesta poistoon ei ole valitettu, ei KHO ole myöskään asiaa voinut ratkaista yhtiömiehen vahingoksi¹⁰². Perusteluissa poistot mainitaan sivulauseessa, yhtenä perusteena pääkysymyksen ratkaisemiseksi. Tutkijan näkemyksen mukaan ratkaisussa yhtiön tekemässä poistossa on kyse annetusta tosiseikasta, jolloin tässä kyseisessä tapauksessa sillä on ollut painoarvoa asiaa ratkaistaessa. Sen sijaan poistossa ei tässä yhteydessä ole kyse vero-oikeudellisesta oikeusvaikutuksesta, jonka KHO olisi määrännyt. KHO:n tehtävänä on yksittäisten tapausten ratkaiseminen eikä yleisten oikeusohjeiden antaminen¹⁰³, joten tätä tapausta tulee tarkastella yksittäistapauksena ennemmin kuin yleisenä tämänhetkisen oikeustilan osoittajana¹⁰⁴.

Edellä esitetyn perusteella taselainauksen hyväksyttävyyden arviointi jää oikeuskäytännönkin perusteella hyvin epävarmalle pohjalle. Annetuista ratkaisuista ainoastaan KVL:n julkaisematon ratkaisu ottaa kantaa suoraan taselainauksen hyväksyttävyyteen.

¹⁰² Ks. Myrsky 2012, s. 257.

¹⁰³ Myrsky 2012, s. 257.

¹⁰⁴ Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan tarkoitus kiistää ennakkoratkaisujen tosiasiallista sitovuutta asioiden ratkaisemisessa.

Tämän oikeuslähdeopillinen painoarvo on kuitenkin heikko. Määtän mukaan KVL:n julkaistuissa ratkaisuisa on kyse viimesijaisesti heikosti velvoittavista oikeuslähteistä¹⁰⁵. Taselainausta koskeva KVL:n ratkaisu 805/1982 oli kuitenkin julkaisematon ratkaisu. Siinä mielessä on kyseenalaista, tuleeko ratkaisua sijoittaa heikosti velvoittavien oikeuslähteiden joukkoon ollenkaan¹⁰⁶.

Julkaisemattoman KVL:n ratkaisun 805/1982 merkitys on jo lähtökohtaisesti pieni. Tätä pienentää entisestään se, että verolainsäädäntö on olennaisesti muuttunut tapauksen osalta, ja toinen puoli ratkaisusta on muutosten myötä vanhentunut. Lisäksi kyseessä on yli 30 vuotta vanha ratkaisu, ajalta ennen nykyistä normiympäristöä. Kolmantena tekijänä merkityksen pienenemiselle on ratkaisun tuottama spekulatiivisuus. Näillä perusteilla kyseistä KVL:n julkaisematonta ratkaisua ei ole pidettävä edes heikosti velvoittavana oikeuslähteenä. Taselainauksen hyväksyttävyyden arviointi jää siis puhtaasti sallittujen oikeuslähteiden varaan. Tutkimusongelman ratkaisemiseksi joudutaan myös sukeltamaan oikeuden pintatasoa syvemmälle, tarkastelemaan taselainausta vero-oikeuden yleisten oppien kannalta.

¹⁰⁵ Määttä 2013, s. 257. Määtän mukaan on tulkinnanvaraista, tuleeko KVL:n ratkaisut sijoittaa heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin, vai olisiko niissä kyse ainoastaan sallituista oikeuslähteistä.

¹⁰⁶ Ks. esim. Myrsky 2012, s. 258, joka toteaa, että tuomioistuin on enemmän sidottu ratkaisuun, joka on julkaistu. Ks. myös Määttä 2013, s. 234.

5 SALLITUT OIKEUSLÄHTEET TULKINTAONGELMAN RATKAISEMISESSA

5.1 Vero-oikeuden ja yksityisoikeuden suhteesta

Vero-oikeuden teoreettiset ja käytännölliset yleiset opit muodostavat sääntelyjärjestelmän rungon vero-oikeudessa. Teoreettiset yleiset opit koostuvat tavoitteista, peruskäsitteistä ja oikeusperiaatteista. Tavoitteilla tarkoitetaan yleisissä opeissa hyvän verojärjestelmän ominaisuuksia, eli taloudellisia tai poliittisia päämääriä. Peruskäsitteet taas muodostavat vero-oikeuden rakenteen ja rungon. Käytännölliset yleiset opit koostuvat instituutioista. Instituutioilla tarkoitetaan yksittäisten oikeusnormien muodostamaa, hitaasti muuttuvaa kokonaisuutta.¹⁰⁷

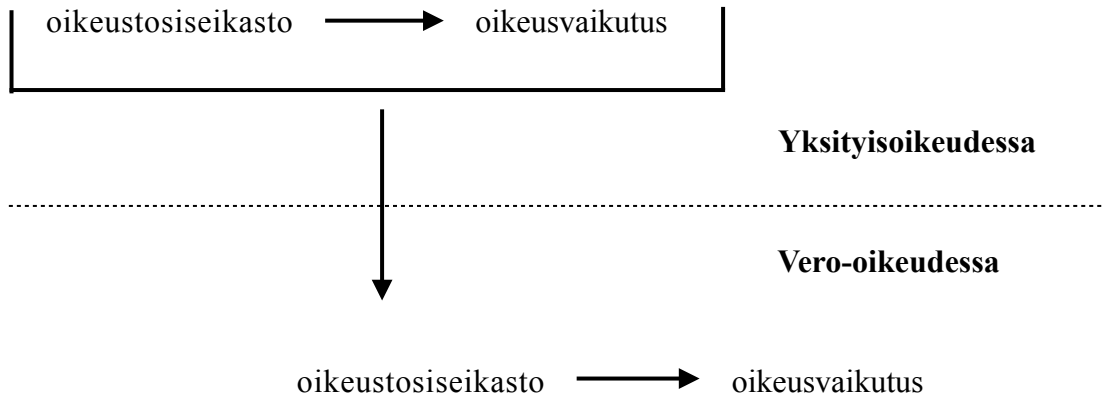
Taselainauksen problematiikkaa voidaan tarkastella yleisten oppien valossa, sillä vero-oikeudellinen sääntely on tässä kohtaa puutteellinen, eikä oikeuskäytäntökään tarjoa aukotonta ratkaisua asiaan. Yleisten oppien tasolla tarkasteltavana on siis taselainauksen institutionaalisuus; onko kyseessä käytännöllinen instituutio, joka on voimassa olevaa oikeutta? Tämän ratkaisemiseksi tukeudutaan vero-oikeuden teoreettisiin yleisiin oppeihin. Yleisiin oppeihin kuuluu muun muassa yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhde¹⁰⁸.

Vero-oikeudessa lähtökohtana on, että yksityisoikeudelliset käsitteet otetaan veron perusteeksi ilman, että niille annetaan verotuksessa erityinen merkitys. Keskeisenä ajatuksena on, että yksityisoikeudelliset tapahtumat ja niiden perusteella syntyneet

¹⁰⁷ Wikström-Ossa-Urpilainen 2015, luku 1.1.

¹⁰⁸ Ks. Järvenoja 2013, s. 48.

oikeusvaikutukset muodostavat yhdessä vero-oikeudellisen tosiseikaston, jonka perusteella määräytyvät vero-oikeudelliset oikeusvaikutukset seuraavan kuvan mukaisesti.¹⁰⁹



Myrskyn ja Råbinån mukaan edellisen mukaisesta yksityisoikeuden ja vero-oikeuden välisestä sidoksesta voidaan poiketa silloin kuin

- 1) verolainsäädännössä säädetään nimenomaisesti asiasta
- 2) verolain tulkinnassa otetaan huomioon verolain tarkoitus, jolloin esimerkiksi jonkin toimen yksityisoikeudellinen muoto voidaan korvata vero-oikeudellisessa tulkinnassa toimen taloudellisella luonteella
- 3) sovelletaan veron kiertämistä koskevaa säännöstä.¹¹⁰

¹⁰⁹ Ks. Myrsky-Råbinå 2015, s. 343, Andersson 2006, s.7. Anderssonin mukaan verotukseen liittyy vaatimus, että yksityisoikeudelliset olosuhteet on hyväksyttävä sellaisenaan ilman että niille annettaisiin verotuksessa verotuksen tarpeita silmällä pitäen yksityisoikeudesta poikkeava merkitys. Andersson kuitenkin huomauttaa, että lainsäätäjän toimenpiteellä voidaan tietenkin poiketa yksityisoikeuden käsitteistä.

¹¹⁰ Myrsky-Råbinå 2015, s. 344.

Kuten tässä tutkimuksessa on selvinnyt, luettelon ensimmäinen kohta ei taselainauksissa tule kyseeseen. Näin voidaan sanoa myös kolmannelta kohdasta¹¹¹. Sen sijaan toisen kohdan mukaista ns. normaalitulkinnan¹¹² mahdollisuutta ei tässä kohtaa suljeta pois.

5.2 Nimiperiaate verotuksessa

Oikeusperiaatteista taselainausta tarkasteltaessa keskeinen periaate on nimiperiaate. Sen mukaan omaisuus kuuluu sille, jonka nimiin se on hankittu¹¹³. Nimiperiaate verotuksessa viittaa tyypillisesti siihen, että luovutusvoittoverotuksessa oikean verovelvollisen määrittämisessä vahvana lähtökohtana on yksityisoikeudellinen omistusoikeus¹¹⁴. Voipion mukaan omaisuudesta saadusta tulosta verotetaan yleensä omaisuuden yksityisoikeudellista omistajaa¹¹⁵. Nimiperiaatteella voidaan katsoa olevan vaikutusta taselainauksessa, vaikka taselainauksessa ei suoranaisesti ole kyse omaisuuden luovuttamisesta.

Taselainauksen problematiikka kuitenkin liittyy, kuten edellä on käynyt jo ilmi, siihen voidaanko henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin lukea yhtiömiehen omistuksessa olevaa omaisuutta. Luovutustilanteissa nimiperiaatteen mukaan yksityisoikeudellinen omistaja katsottaisiin verotuksessa luovuttajaksi. Luovutusvoittoverotuksessa keskeisessä osassa on hankintamenon määrittäminen, ja tähän vaikuttaa mitä suurimmissa määrin tehdyt poistot. Voidaan siis ajatella, että poistojen teko-oikeus ja oikean verovelvollisen määrittäminen ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Näiden voidaan ajatella määräytyvän samojen periaatteiden mukaisesti. Tässä lähtökohtana on

¹¹¹ Tässä yhteydessä veron kiertämisen arviointi katsotaan tarpeettomaksi ja jätetään tutkimuksen ulkopuolelle.

¹¹² Normaalitulkintaa on käytetty esim. ratkaisussa KHO 1979 B 552, jossa verotusta toimitettaessa kauppahinta voitiin kohdistaa uudelleen käypien arvojen suhteessa ilman että sovellettiin veronkiertämissäännöstä. VeroH 2014, luku 3.11.

¹¹³ HE 37/2010, luku 2.3.

¹¹⁴ Ks. nimiperiaatteesta luovutusvoittoverotuksessa esim. Nykänen-Räbinä 2013, s. 11.

¹¹⁵ Voipio 1968, s. 82.

nimiperiaate. Omistusoikeuden vaikutus oikeuteen tehdä poistoja näkyy KHO:n ratkaisussa 1987 B 528.

KHO 1987 B 528

Yhtiö, jonka tilikausi päättyi 31.12.1985, oli tehnyt esisopimuksen tontin ja sillä olevan hallin ostamisesta. Esisopimusta ei ollut tehty maakaaren 2 luvun 1 §:n muotomääräyksiä noudattaen. Hallinta- ja käyttöoikeus olivat siirtyneet heti yhtiölle ja yhtiö oli aloittanut tuotantotoiminnan hallissa joulukuussa 1985. Kauppakirja oli tehty 10.1.1986. Koska kiinteistön omistusoikeus ei ollut vielä verovuoden aikana siirtynyt yhtiölle, yhtiöllä ei ollut oikeutta verovuoden 1985 aikana elinkeinotulon verottamisesta annetun lain nojalla tehdä poistoa hallirakennuksen hankintamenosta.

Ratkaisun perusteluissa tuodaan eksplisiittisesti näkyviin omistusoikeuden merkitys oikeudelle tehdä poistoja. Kilven mukaan ennen tätä ratkaisua luovutusmuodosta oli verotuskäytännön vuoksi syntynyt virheellisiä käsityksiä. Kyseisessä tapauksessa jopa KVL katsoi mahdollisuuden poistoihin olevan olemassa jo pelkän esisopimuksen perusteella. KHO linjasi kuitenkin toisin, ja linjauksen perusteella esisopimus ei voi verotuksessa korvata lopullista sopimusta.¹¹⁶

Ratkaisun perusteluiden sekä Kilven kommenttien perusteella voitaneen nähdä jonkin tasoinen epävarmuus yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhteesta tuona aikana. Verotuskäytännössä olisi ilmeisesti painotettu taloudellista näkökulmaa, jolloin yksityisoikeudellisista muotovaatimuksista oltaisiin voitu poiketa. Tapauksessahan ei taloudellisessa mielessä ollut eroa siihen, että omistusoikeus oli jo siirtynyt, sillä osakeyhtiö oli jo aloittanut tuotantotoiminnan kiinteistössään. KHO:n ratkaisussa tätä ajatusta kuitenkin ei hyväksytty, vaan yksityisoikeudellinen muotovaatimus säilyy vahvana myös vero-oikeudessa.

¹¹⁶ Kilpi 1988, s. 184.

Ratkaisun perusteluiden perusteella on siis ilmeistä, että osakeyhtiön ollessa kyseessä, omistusoikeuden on oltava yhtiöllä, jotta yhtiöllä on oikeus esimerkiksi poistoihin. Tässä tutkimuksessa keskeinen kysymys on, soveltuuko periaate samalla tavalla henkilöyhtiöihin. Tapaukseen on siis sovellettava analogiaperiaatetta, jossa on kyse samankaltaisuusvertailusta: päämääränä on osoittaa riittävä yhdenmukaisuus tapausten välillä silloin kun kyse ei ole identtisistä tapauksista¹¹⁷. Nyt käsillä olevassa tilanteessa ei ole osoitettavissa toista oikeaa tapausta, vaan vertailu tehdään vastaavaan tilanteeseen siten, että osakeyhtiön tilalla on henkilöyhtiö. Jotta analogiapäätely voitaisiin tehdä, tulisi löytää analogiaperuste. On siis tutkittava, ovatko osakeyhtiö ja henkilöyhtiö yhtiömuotoina riittävän samankaltaisia tässä kyseisessä tilanteessa.

Henkilöyhtiö ei ole erillinen verovelvollinen, toisin kuin osakeyhtiö. Henkilöyhtiöitä käsitellään tuloverotuksessa ns. laskentasubjekteina, joille vahvistetaan elinkeinotoiminnan tulos.¹¹⁸ Elinkeinoverolaissa on kyse verotettavan tulon laskentanormistosta¹¹⁹, jolloin henkilöyhtiöiden asema laskentasubjektina ei eroa verovelvollisuudesta siinä miten verotettava tulo lasketaan. Ero syntyy tämän jälkeen, kun henkilöyhtiöissä tulos jaetaan osakkaille verotettavaksi. Tässä yhteydessä, kun rajataan tarkastelu ainoastaan tuloveron laskemiseen, henkilöyhtiötä voitaisiin siis pitää samankaltaisena osakeyhtiön kanssa.

Henkilöyhtiö on osakeyhtiön tavoin itsenäinen oikeussubjekti¹²⁰. Erona yhtiöillä yksityisoikeudellisesti on muun muassa, että yhtiömiehet ovat henkilökohtaisessa vastuussa henkilöyhtiön velvoitteista. Lisäksi vastuu tuo myös vapautta: yhtiömiehet voivat keskinäisellä sopimuksessa nostaa yhtiöstä varallisuutta maksamatta yhtiön

¹¹⁷ Ks. Määttä 2013, s. 30.

¹¹⁸ TVL 16.1 §. Säännöksen mukaan elinkeinotoiminnan tulos jaetaan aikaisempien verovuosien tappioiden vähentämisen jälkeen verotettavaksi osakkaiden tulona niiden osuuksien mukaan, jotka heillä on yhtiön tulon.

¹¹⁹ EVL 1.1 §:n mukaan elinkeinotoiminnan tulos vahvistetaan valtion- ja kunnallisverotusta toimitettaessa nimenomaisessa laissa säädetyllä tavalla.

¹²⁰ AKL 3 §:n mukaan "avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö voivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimissa ja muun viranomaisen luona."

velkoja. Osakeyhtiön osakkailta tätä mahdollisuutta ei ole. Millainen merkitys tälle asialle tulisi samankaltaisuusvertailussa antaa? Tutkijan näkemyksen mukaan asiaa voidaan tarkastella henkilöyhtiön itsensä kannalta, jolloin painotus on henkilöyhtiön itsenäisessä oikeushenkilöllisyydessä. Toisaalta asiaa voidaan tarkastella yhtiömiesten kannalta, joiden tulonhankkimistoimintaa henkilöyhtiö on perustettu edistämään. Jälkimmäisessä näkökulmassa korostuu taloudellinen näkökulma, jossa henkilöyhtiö näyttäytyy nimenomaisesti taloudellisena yhteenliittymänä. Jälkimmäisen näkökulman ongelmana kysymyksen suhteen on se, että tuloverolain mukaan henkilöyhtiöille vahvistetaan oma, yhtiömiesten verotuksesta erillinen elinkeinotoiminnan tulos. Näin on myös jos kyse on osakeyhtiöstä.

Sillä seikalla, että yhtiömiehet voivat vapaasti sopia yhtiövarallisuuden siirtämisestä yksityisvarallisuudekseen, ei ole tässä kysymyksessä merkitystä, sillä kyse on henkilöyhtiön tekemien poistojen oikeutuksesta. Henkilöyhtiön ei voida katsoa omistavan mitään muuta omaisuutta kuin mitä sen nimiin on hankittu. Ratkaisussa KHO 1987 B 528 poistojen teko-oikeus syntyy nimenomaisesti omistusoikeudesta poistojen kohteena olevaan omaisuuteen. Kriittinen edellytys on siis yhtiön omistusoikeus, ei yhtiömiesten omistusoikeus.

Nimiperiaatteen mukaan omistusoikeuden hankkiminen ja siitä syntyneet oikeusvaikutukset muodostavat sellaisen vero-oikeudellisen tosiseikaston, että yhtiölle syntyy oikeus poistoihin. Nimiperiaate ei toteudu, jos omistusoikeutta siirtämättä syntyy vastaava vero-oikeudellinen oikeusvaikutus. Nimiperiaate ilmentää vahvasti sitä lähtökohtaa, että yksityisoikeudellisille olosuhteilla ei anneta vero-oikeudessa muita merkityksiä, vaan verotus pohjautuu yksityisoikeudellisiin olosuhteisiin, ja verolainsäädäntö liittyy veroseuraamukset sen mukaisesti kuin verovelvollinen taloudellista toimintaa yksityisoikeudellisesti harjoittaa. Kappaleessa 5.1 tarkasteltiin mahdollisuutta poiketa tästä lähtökohdasta. Joskus verolain tulkinnassa voidaan ottaa huomioon verolain tarkoitus, jolloin esimerkiksi jonkin toimen yksityisoikeudellinen muoto voidaan korvata vero-oikeudellisessa tulkinnassa toimen taloudellisella luonteella. Tässä

yhteydessä tilanteeseen voidaan päästä, mikäli todetaan että taselainattu omaisuus on taloudellisesti samankaltaisessa tilanteessa kuin omistusoikeudella omistama omaisuus. Oman kysymyksen muodostaa vielä se, onko verolaki tarkoitus antaa taselainauksille samanlaiset oikeusvaikutukset kuin asianmukaisesti omistusoikeus siirrettäessä annetaan.

Verolaki tarkoittaa voidaan selvittää helpoiten lain esitöiden kautta. Hallituksen esityksessä EVL 51 b.2 §:n muuttamiseksi todetaan, että varallisuuden siirtojen arvostaminen yhtiön ja sen osakkaan välillä todennäköiseen luovutushintaan lähentäisi verotusta osakeyhtiön ja sen osakkaan välisten varallisuuden siirtojen verotukseen¹²¹. Tämän toteamuksen voisi ajatella tarkoittavan lähinnä sitä, että kyseisellä lakimuutoksella tavoiteltiin henkilöyhtiön oikeusaseman saattamista entistä lähemmäksi osakeyhtiön oikeusasemaa yhtiön ja sen osakkaan varallisuuden siirtojen osalta.

Viitteitä siitä, että lainsäätäjän tarkoitus olisi ollut saattaa jossakin vaiheessa taselainatulle omaisuudelle yhtäläiset oikeusvaikutukset asianmukaisesti omistetun omaisuuden kanssa, ei ole. Tämän vuoksi tarkasteltaessa tapausta KHO 1987 B 528, herää auttamattomasti kysymys siitä, että kun tapauksessa ei annettu osakeyhtiölle poisto-oikeutta, vaikka taloudellisesti poistojen kohteena oleva omaisuus oli samankaltaisessa tilanteessa kuin jos se olisi ollut yhtiön omistuksessa, miksi poistojen teko-oikeus tulisi antaa vastaavassa tilanteessa henkilöyhtiölle? Järvenojan näkemyksen mukaan henkilöyhtiöitä ei voi rinnastaa asiassa osakeyhtiöihin, sillä henkilöyhtiöiden oikeudellinen luonne eroaa osakeyhtiöistä erityisesti sen suhteen, että vastuunalaisilla yhtiömiehillä on täysi disponointivapaus yhtiön omaisuuteen¹²². Kysymys on siis siitä, kuka omistaa henkilöyhtiön omaisuuden¹²³. Tätä näkemystä voidaan kritisoida siitä, että siinä katsotaan asiaa väärästä suunnasta. Taselainauksen problematiikassa kysymys ei

¹²¹ HE 106/1997, s. 1.

¹²² Järvenoja 2015, s. 15.

¹²³ Saastamoisen mukaan kysymys on kiistanalainen. Kiistanalaisen kysymyksestä tekee se, että yhtiömiehillä on täydellinen disponointivapaus yhtiön omaisuuteen. He voivat siis yhteisellä sopimuksella siirtää omaisuutta itselleen ja maksamatta sen velkoja. Saastamoinen 1991, s. 388.

ole siitä, kuka omistaa henkilöyhtiön yhtiöomaisuuden, vaan siitä, mitä henkilöyhtiön voidaan katsoa omistavan¹²⁴. Henkilöyhtiöiden ei voida katsoa omistavan yhtiömiehen omaisuutta, jolloin poistojen teko-oikeuttakaan taselainaus tilanteissa ei voida tältä osin perustella.

Edellä mainituilla perusteilla nimiperiaatetta ei pitäisi syrjäyttää henkilöyhtiöiden ollessa kyseessä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että omaisuutta luovutettaessa luovuttajaksi tulee verotuksessa katsoa omaisuuden yksityisoikeudellinen omistaja. Tämän vaikutus koskee suoraan myös oikeutta tehdä poistoja; oikeus poistoihin syntyy yksityisoikeudellisen omistuksen kautta.

Edellä tehty analogiatulkinta saa vahvistusta vielä siitä seikasta, että tarkastelun kohteena olevassa tapauksessa omistusoikeuden siirrosta oli tehty esisopimus. Taselainauksissa tällaisia ei ole tehty, vaan useimmiten tarkoituksenakaan ei ole ollut siirtää omistusoikeutta muun muassa varainsiirtoveron välttämiseksi. Tämän seikan voidaan katsoa antavan lisävahvistusta sille tulkinnalle, että annettaessa painoarvo nimiperiaatteelle, oikeutta poistoihin ei taselainaus tilanteissa tulisi olla.

5.3 Kirjanpidon merkitys tulkinnassa

Verotus ja kirjanpito ovat erillisiä laskentanormistoja. Ristiriitatilanteissa verotettavan tulon laskennassa kirjanpitolaki väistyy, ja sama tapahtuu elinkeinoverolaille, kun kyse on tilinpäätöstä koskevista kysymyksistä. Tästä huolimatta Torkkelin mukaan kirjanpidolla ja verotuksella on sidonnaisuuksia. Torkkel jakaa sidonnaisuudet

¹²⁴ Tokihan vastaväitteenä tähän voisi sanoa, että jos yhtiömiehen voidaan katsoa omistavan henkilöyhtiön yhtiöomaisuuden täydellisen disponointivapauden myötä, se merkitsisi niin sanottua yhtiön ja yhtiömiehen yhteistä varallisuuspiiriä. Tällaisessa varallisuuspiiri-ajattelussa heikkoutena on kuitenkin se, että se on totta vain puoliksi; yhtiömiehellä olisi tietynlainen omistusoikeus yhtiön varallisuuteen, mutta yhtiöllä tätä ei olisi yhtiömiehen varallisuuteen. Oikeuskirjallisuudessa luodun varallisuuspiirin käsitteen tuominen muutenkin keskusteluun aiheuttaa lähinnä tarkastelunäkökulman siirtymisen pois oikeudellisesta argumentaatiosta, etenkin kun hallituksen esityksessä HE 6/1987 todetaan yksiselitteisesti, että avoimen yhtiön omaisuus on yhtiömiesten omaisuudesta erillinen omaisuusmassa, HE 6/1987, s. 6.

asiallisiin, muodollisiin ja aineellisiin sidonnaisuuksiin. Asiallisilla sidonnaisuuksilla tarkoitetaan tilanteita, joissa verotus vaikuttaa kirjanpidon kirjauksiin tai kirjanpito vaikuttaa verolainsäädännön sisältöön. Lisäksi asiallisista sidonnaisuuksista on kyse silloin, kun kirjanpito tuottaa verotuksen tarvitsemaa informaatiota. Muodolliset sidonnaisuudet viittaavat säännöksiin, joilla säännellään verovelvollisten ja veronsaajien oikeuksista ja velvollisuuksista. Siten kyseeseen tulevat tilanteet, joissa säännellään verohallinnon organisaatiota, verotuksen toimittamista ja muutoksenhakua verotukseen. Aineelliset sidonnaisuudet kertovat niistä säännöksistä, joissa säännellään verotettavan tulon laskemista.¹²⁵

Taselainauksen hyväksyttävyyden tulkinnassa ei ole selvää, tuleeko kirjanpidolliselle käsittelylle antaa sijaa. Torkkelin esittämistä sidonnaisuuksista taselainauksessa kyseeseen tulisi lähinnä asiallinen sidonnaisuus siltä osin, kun kirjanpito tuottaa verotuksen tarvitsemaa informaatiota. Kirjanpidon tuottamaa informaatiota voidaan käyttää verotuksessa sellaisenaan tai jalostettuna¹²⁶. Taselainausta koskevassa oikeuskäytännössä viitattiin kirjanpidollisiin ratkaisuihin¹²⁷. Vaikka, kuten kappaleessa 4 todettiin, oikeuskäytännön painoarvo asian tulkinnassa on hyvin hatara, on kirjanpidollinen käsittely yksi harvoja asioita jotka asiaa koskevissa tuomioistuinten ratkaisuisa nousevat esiin. Tältä osin on kuitenkin korostettava, että oikeuskäytännössä todetut kirjanpitoratkaisut eivät ole olleet hyväksyttäviä, vaan nämä on otettu tapauksissa annettuina tosiasioina. Tässä yhteydessä tarkoituksena on tarkastella verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuutta asiallisena sidonnaisuutena.

Taselainauksessa on keskeisesti kyse kohdistamisongelman ratkaisusta. Kohdistamisongelmalla tarkoitetaan kysymystä siitä, kuka on oikea verovelvollinen, mihin tulolajiin tai tulolähteeseen tulo tulee kohdistaa tai mihin kiinteään toimipaikkaan tulo kohdistetaan. Torkkelin mukaan kirjanpito voi antaa osviittaa ja argumentteja oikeasta

¹²⁵ Torkkel 2011, s. 33-34.

¹²⁶ Torkkel 2011, s. 118.

¹²⁷ Ks. esim. KVL 805/1982 ja KHO 1985 B II 584.

kohdistamiskysymyksestä tilanteesta, jossa ei ole selvää, kuka on oikea verovelvollinen.¹²⁸ Kappaleessa 2.3 todettiin taselainausten kirjanpitomerkintöjen olevan hyvän kirjanpitotavan ja kirjanpitolain vastaisia rikkomalla kirjanpidon erilläänpitotehtävää. Jos taselainauksissa noudatettaisiin kirjanpitolakia, taselainattua omaisuutta ei kirjattaisi yhtiön omaan pääomaan. Kontkasan mukaan verotuksessa tulisi noudattaa kirjanpitosidonnaisuuden periaatetta. Tällöin kiperissä tulkintatilanteissa verotuksen kohteena olevan ilmiön verokohtelu sidottaisiin hyvän kirjanpitotavan mukaiseen käsittelyyn, ellei esimerkiksi perustuslaista tai verovelvollisen oikeusturvasta ja sen mukaisista oikeusperiaatteista muuta johdu.¹²⁹ Kirjanpitosidonnaisuutta voitaisiin pitää verotuksen ja kirjanpidon asiallisen sidonnaisuuden ilmentymänä, mutta ei varsinaisena oikeusperiaatteena¹³⁰.

Mikäli kirjanpitosidonnaisuudelle annetaan taselainauksen hyväksyttävyyden tulkinnassa painoarvoa, merkitsee se sitä, ettei taselainausta voida hyväksyä. Oikeuslähdeopillisesti on kuitenkin selvää, ettei tälle voida antaa ratkaisevaa merkitystä asiassa. Kirjanpitosidonnaisuus voidaan tutkijan näkemyksen mukaan nähdä yhtenä suuntaviivana tulkinnassa, sillä kysymys on tulkinnanvarainen, ja verotuksessa kohdistamiskysymykseen ei velvoittavien oikeuslähteiden perusteella pystytä vastaamaan.

5.4 Seuraamusargumentit

Sallittuihin oikeuslähteisiin verotuksessa luetaan seuraamusargumentit. Seuraamusargumenteissa on kyse eri tulkintavaihtoehtojen punninnasta. Tulkintavaihtoehtojen edessä joudutaan kysymään minkälaisiin käyttäytymisvaikutuksiin ne johtavat.

¹²⁸ Torkkel 2011, s. 168.

¹²⁹ Kontkanen 2002, s. 191 ja 445. Ks. kirjanpitosidonnaisuudesta myös Mattila 2010, s. 464-467.

¹³⁰ Torkkel 2011, s. 150-151.

Tulkintavaihtoehtoista valitaan seuraamusargumenttien pohjalta se vaihtoehto, joka parhaiten edistää lainsäädännön tavoitteita.¹³¹

Taselainauksen hyväksyttävyyden ratkaisemisessa tulkintavaihtoehtoja on kaksi: taselainaus joko on hyväksyttävissä (nykyisen tuloverolainsäädännön muuttamana) tai sitten sitä ei voida hyväksyä. Taselainauksen hyväksymisen aiheuttamia seuraamuksia olisivat:

1. Syntyisi lukuisia tulkintaongelmia koskien taselainattua omaisuutta¹³²
2. Olisi mahdollisuus varainsiirtoveron välttämiseen tilanteissa, joissa olosuhteet muuten vastaisivat varainsiirtoveron suorittamisvelvollisuutta¹³³
3. Verokohtelu olisi aikaisemman verotuskäytännön mukaista, jolloin verotuksen ennakoitavuus säilyisi.

Taselainauksen hyväksymättä jättäminen luonnollisesti aiheuttaisi päinvastaisia seuraamuksia. Verotuksen yksinkertaisuuden ilmentämiä hallinnollisia näkökohtia ei mainita velvoittavissa oikeuslähteissä tämän asian tiimoilta, joten niiden painoarvo ei voi olla kovin merkittävä¹³⁴. Toisaalta on myös huomattava, että tulkintaongelmia taselainauksesta koskien esiintyy joka tapauksessa, sillä taselainauksen tullessa hyväksymättömäksi, tulkittavaksi tulisi jo syntyneet taselainaukset. Taselainaus hyväksymällä tulkintaongelmia pidettäisiin kuitenkin yllä jatkuvasti, ja ne tulisivat tulkittavaksi aina uudelleen verolainsäädännön muuttuessa. Määttän mukaan verokohtelun tulisi määräytyä siten, ettei verotukseen muodostu olennaisia epävarmuus-alueita, jolloin verokohtelu olisi myös mahdollisimman ennakoitavaa. Tällöin tulkintaa ohjaa siis pyrkimys minimoida vastaisuudessa muodostuvia tulkintaongelmia.¹³⁵

¹³¹ Ks. Määttä 2013, s. 15.

¹³² Ks. näistä tulkintaongelmista esim. Järvenoja 2013, s. 452-453. Järvenojan esittämien tulkintaongelmien lisäksi tämän tutkimuksen pohjalta nousseet tulokset verolainsäädännön soveltumisesta taselainaus tilanteisiin aiheuttaisivat lukuisia tulkintaongelmia.

¹³³ Järvenoja 2015, s. 2-3. VSVL:n mukaan luovutuksensaajan on maksettava varainsiirtoveroa kiinteistön tai arvopaperin omistusoikeuden luovutuksesta.

¹³⁴ Määttän mukaan kyse on tällöin puhtaasti sallitusta oikeuslähteestä, Määttä 2013, s. 300.

¹³⁵ Ks. Määttä 2013, s. 303.

Toisaalta voidaan pohtia sitä, mikä merkitys ennakoitavuudella on tässä yhteydessä. Taselainausta voidaan pitää jo pitkään verotuskäytännössä vakiintuneena. Tällöin olisi ennakoitavuuden kannalta perusteltua, että käytäntö säilyisi samana¹³⁶. Tulkinassa voidaan siis puoltaa näkemystä puolin ja toisin.

Varainsiirtoveron välttäminen on näkökohtana mielenkiintoinen. Voidaanko tuloverotuksen tulkinassa antaa painoarvoa varainsiirtoveron epäasianmukaisen välttämiseksi ja sen estämiseksi? Tässä tilanteessa laki eikä lain esityöt mainitse millään tavalla tätä mahdollisuutta. Asia ei ole tällöin ollenkaan selvä, ja argumentteja voidaan esittää puolesta ja vastaan. Suurimpana syynä esteenä tälle voidaan esittää legaliteettiperiaate, joka tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että on lainsäätäjän asia estää nämä mahdolliset veron välttämistoimet.¹³⁷ Oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että epäasianmukainen veron välttämisyjärjestelyjen ehkäiseminen voi olla tulkinassa yksi argumentti muiden joukossa¹³⁸. Varainsiirtoveron välttäminen lienee yksi merkittävimmistä tekijöistä taselainauskäytännön muodostumiselle¹³⁹. Tällä perusteella yksi näkökohta asiaan olisi, että jos taselainauksia ei hyväksyttäisi, epäasianmukaisille veron välttämistoimille jäisi vähemmän mahdollisuuksia.

Yhtenä keskeisenä argumenttina asiaan voidaan nähdä se, että taselainauksessa on yksityisoikeudellisesti kyse lainasta. Oikeudelliselta luonteeltaan taselainaus vastaa siis hyvin pitkälle vuokraa¹⁴⁰. Eroa näiden välillä on ainoastaan se, että lainasta ei peritä vastiketta, toisin kuin vuokrasta. Yksi perustelu sille miksi taselainausta ei pitäisi hyväksyä, on se, että taselainaus on oikeudelliselta muodoltaan lähempänä vuokraa kuin omistettua omaisuutta. Vuokratun omaisuuden suhteen verokohtelu on suhteellisen selvä; vuokrattua omaisuutta ei voida lukea henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin,

¹³⁶ Ks. Järvenoja 2015, s. 15.

¹³⁷ Ks. Määttä 2013, s. 307.

¹³⁸ Ks. esim. KHO:2012:90.

¹³⁹ Lainhuutoleimaveron määrä oli korkeimmillaan kuusi prosenttia kiinteän omaisuuden arvosta, Järvenoja 2015, s. 1.

¹⁴⁰ Ks. tarkemmin kappale 2.1.

siitä ei voida tehdä poistoja eikä sitä voida lukea nettovarallisuudeksi. Vuokraus ei myöskään aiheuta minkäänlaisia luovutusvoittoveroseuraamuksia osapuolille. On myös todettava, että omaisuuden vuokraus on täysin hyväksyttävää yhtiömiehen ja yhtiön välillä.

Asiaa voi tarkastella vielä myös yhtiöoikeudelliselta kannalta. Taselainauksen yhtiöoikeudellisessa tarkastelussa todettiin, että taselainauksessa ei voi olla kyse yhtiöpanoksesta. Siten yhtiöoikeudelliselta kannalta tarkasteltuna ei olisi perusteltua katsoa taselainauksia pääomansijoituksiksi verotuksessa. Kun kyseessä ei olisi pääomansijoitus, ei olisi myöskään perusteltua lukea taselainattua omaisuutta henkilöyhtiön elinkeinotoiminnan varoihin.

5.5 Taselainauksen hyväksyttävyyden arviointi

Edellä on esitetty perusteita taselainauksen hyväksymisen suhteen lain, lain esitöiden, oikeuskäytännön sekä muiden, sallittujen oikeuslähteiden pohjalta. On selvää, että verolainsäädäntö ei ota kantaa taselainauksen hyväksyttävyyteen, mutta sääntelee ainakin joitakin taselainaukseen liittyviä toimia¹⁴¹. Verolainsäädännön tulkinnassa lähdettiin olettamasta, että taselainaus sinällään on hyväksyttävää. Lain tulkinnan perusteella ei ilmene syytä sille, miksi taselainauksia ei voisi hyväksyä. Lainsäädännöstä on kuitenkin todettava, että sen avulla tulkintaratkaisua ei voida tehdä.

Oikeuskäytännön perusteella vahvaa indikaattoria oikeuskäytännöstä taselainauksen hyväksyttävyydelle ei saada. Oikeuskäytännössä taselainauksen hyväksyttävyys perustuu julkaisemattoman KVL:n ratkaisuun, joka on osittain lainsäädännön muutosten myötä vanhentunut. Tämä ratkaisu voidaan lukea oikeuslähdeopillisesti sallittuihin oikeuslähteisiin. Muilta osin taselainauksen hyväksyttävyys perustuu verotuskäytäntöön, joka on myös sallittu oikeuslähde.

¹⁴¹ Esimerkiksi taselainauksena omaisuuden siirtäminen yhtiöön tulee verotettavaksi luovutuksena.

Taselainauksen hyväksymättömyydelle löydetään sallituista oikeuslähteistä useita syitä. Näistä keskeisimpinä voidaan mainita nimiperiaate, kirjanpidon ja yhtiöoikeuden vaikutus tulkintaan sekä hallinnolliset näkökohdat, joiden kaikkien voidaan sanoa puoltavan sitä, ettei taselainausta pitäisi hyväksyä. Lisäksi puhtaasti reaalisen argumenttina voidaan esittää, että taselainattua omaisuutta tulisi käsitellä kuin vuokrattua omaisuutta sen vuoksi, että kyseessä on oikeudelliselta luonteeltaan hyvin lähellä vuokrausta oleva tilanne.

Taselainauksen hyväksymistä puoltaa lähinnä edellä mainittu KVL:n ratkaisu, verotuskäytäntö sekä oikeuskirjallisuudessa esitetyt kannanotot. Edellä esitetyn selvityksen perusteella voidaan kuitenkin perustellusti sanoa, että nykyisen oikeuden kanta taselainaukseen on melko selkeästikin se, että taselainausta ei voida hyväksyä. Tutkimuksen kolmannessa luvussa tehty oletus on siten tämän perusteella epätosi. Ensimmäisen tutkimusongelman ratkaisuksi voidaan siis esittää, että taselainaus ei ole voimassa olevaa oikeutta. Tästä seurauksena tutkimuksen toisena tutkimusongelmana on selvittää, mitä nykyisille taselainauksille tulisi tehdä.

6 TASELAINAUSTEN PURKAMINEN

6.1 Verovelvollisen luottamuksensuoja

VML 26.2 §:ssä säännellään verovelvollisen luottamuksensuojasta. Säännöksen mukaan jos asia on tulkinnanvarainen tai epäselvä ja jos verovelvollinen on toiminut vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön tai ohjeiden mukaisesti, on asia ratkaistava tältä osin verovelvollisen eduksi, jos ei erityisistä syistä muuta johdu. Säännöksen soveltuminen vaatii siis useita edellytyksiä täytettäväksi.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että taselainauksessa on ollut kyse tulkinnanvaraisesta tilanteesta. Myös oikeuskirjallisuudessa esitetyt erilaiset näkemykset asiasta sekä Verohallinnon kannan muutos asiaa koskien tukevat tätä väitettä. Verovelvollisen vilpittömän mielen tutkiminen ei ole tässä yhteydessä mahdollista, kun asiaa tarkastellaan yleisellä tasolla eikä yhteen tapaukseen keskittyen. Toisaalta vilpillinen mieli tässä yhteydessä ei ole edes relevantti, sillä kyse ei ole yksittäistapauksesta. Tässä tutkimuksessa ei oteta kantaa siihen, voisiko luottamuksensuojan evätä yksittäistapauksessa vilpillisen mielen vuoksi taselainauksilanteesta.

Taselainauksissa on myös toimittu nimenomaisesti viranomaisen noudattaman käytännön mukaisesti. Viranomaisen noudattama käytäntö tulee selkeästi esiin Verohallinnon ohjeesta, jonka mukaan taselainaukset sallittiin aina vuoden 2013 loppuun asti¹⁴².

Viimeisenä edellytyksenä säännöksessä mainitaan ”jos ei erityisistä syistä muuta johdu”. Purosen mukaan kyseessä poikkeuksellinen menettelytapa, jos erityiset syyt estävät luottamuksensuojan soveltumisen. Esimerkkinä tästä voisi olla tilanne, jossa yhdenvertaisen verotuskohtelun vaatimukset ovat niin vahvat, ettei luottamuksensuojaa

¹⁴² Veroh 2013, luku 6.1.

voida sen vuoksi antaa¹⁴³. Taselainauksissa tällainen syy tuskin on perusteltu, sillä kyse on periaatteessa kaikkia verovelvollisia koskevasta tilanteesta. Taselainaus ei myöskään ole niin yleinen ilmiö, että sen vuoksi voisi ajatella tulevan kyseeseen mikään muukaan erityinen syy.

Näillä perusteilla on selvää, että aikaisemmin syntyneille taselainauksille tulee antaa luottamuksensuojaa¹⁴⁴. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei taselainauksiin puututa takautuvasti, sillä verovelvollisten etu kiistatta on että taselainauksia ei ”pakoteta” purkamaan, jolloin verovelvollisille ei myöskään aiheudu välittömiä veroseuraamuksia. Vanhojen taselainauksien verokohtelu määräytyy siten Verohallinnon aiemmin noudattaman käytännön mukaan.

Luottamuksensuojan vuoksi taselainauksia tulee esiintymään verotuksessa vielä pitkään. Aiempaan käytäntöön erona on, että uusia taselainauksia ei pääse enää syntymään, joten tilanne on jatkossa aina entistä harvinaisempi. Näissä tilanteissa tarkasteltava kysymys liittyy siihen, että miten eri tilanteita tulisi tulkita verotuksessa. Tulkinnanvaraiset tilanteet liittyvät taselainauksien purkamiseen, joista seuraavana käsitellään myynnin ja yksityiskäyttöönnoton kautta purkautuvia taselainauksia. Tilanteita tarkastellaan aiemman verotuskäytännön näkökulmasta, sillä tutkijan näkemyksen mukaan luottamuksensuojaperiaate edellyttää vanhojen taselainauksien verotustilanteissa aiemman käytännön noudattamista.

6.2 Taselainatun omaisuuden myyminen ja yksityiskäyttöönotto

Verotuskäytännössä taselainatun omaisuuden luovutuksessa on katsottu tapahtuvan kaksi perättäistä verotustapahtumaa. Ensimmäinen verotustapahtuma on ollut yhtiömiehen tekemä yksityisotto EVL 51 b.3 §:n mukaisesti, jolla hyödyke on siirretty

¹⁴³ Puroinen 2009, s. 482-483.

¹⁴⁴ Näin myös Veroh 2013, luku 5.1.

henkilöyhtiöstä yhtiömiehelle. Säännöksen mukaan yhtiömiehen ottaessa henkilöyhtiöstä kiinteistön, rakennuksen, rakennelman, arvopaperin tai oikeuden katsotaan luovutushinnaksi omaisuuden tai oikeuden todennäköinen luovutushinta. Toinen verotustapahtuma on ollut yhtiömiehen omaisuuden luovutus ja tähän kohdistuva TVL:n säännösten mukainen luovutusvoittoverotus.¹⁴⁵ Tulkinta noudattelee nykyisiä TVL:n ja EVL:n säännöksiä. Toinen mahdollinen tulkinta taselainatun omaisuuden myymiselle olisi se, että henkilöyhtiö katsottaisiin verotuksessa suoraan luovuttajaksi. Lopputuloksen kannalta tällä ei ole merkitystä, sillä arvonnousu verotetaan kummassakin tapauksessa kokonaan yhtiön tulona¹⁴⁶. Käytäntö on oikeuskäytännön mukainen¹⁴⁷. Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista syventyä kysymykseen siitä, kumpi edellä mainituista vaihtoehdoista on oikein¹⁴⁸. Ratkaisun KHO 1982 T 5087 perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että myynnin ei pitäisi tapahtua yhtiömiehen lukuun ja ettei luovutusvoittoa siten tulisi lukea yhtiömiehen tuloksi.

Verotuskäytännössä taselainatun omaisuuden myynnistä seurannut henkilöyhtiön nettotuloksi luettu summa on yhtiömiesten pyynnöstä voitu kohdistaa taselainajana toimineen yhtiömiehen kyseisen vuoden TVL 16 §:n mukaiseen tulo-osuuteen. Tätä on perusteltu sillä, että taselainatun omaisuuden kauppahinta menee tosiasiaassa taselainajalle eikä henkilöyhtiölle tai muille yhtiömiehille.¹⁴⁹ Verotuskäytännössä tappiota ei ole kohdistettu taselainajana toimineen yhtiömiehen tulo-osuuteen. Tulkinta on TVL 16 §:n sanamuodon mukainen. Säännöksen mukaan henkilöyhtiölle vahvistetaan elinkeinotoiminnan tulos, joka jaetaan aikaisempien verovuosien tappioiden vähentämisen jälkeen verotettavaksi osakkaiden tulona niiden osuuksien mukaan, jotka heillä on yhtymän tuloon. Elinkeinotoiminnan tappio vähennetään yhtymän seuraavien verovuosien elinkeinotoiminnan tuloksista.

¹⁴⁵ VerOH 2013, luku 4.1.

¹⁴⁶ Kun yhtiömiehen hankintamenoksi katsotaan sama arvo kuin yhtiön verotuksessa luovutushinta, ei yhtiömiehelle synny luovutusvoittoa.

¹⁴⁷ Ks. KHO 1982 T 5087.

¹⁴⁸ Kysymyksellä on lähinnä teoreettinen merkitys, ja sekin on vähäinen taselainauksen oikeustilan vuoksi.

¹⁴⁹ VerOH 2013, luku 4.2.

Mielenkiintoinen näkökohta taselainatun omaisuuden luovutuksessa on se, että kun yhtiötä verotetaan käyvän arvon mukaan ja hankintahinnaksi katsotaan yhtiön sijoitushetken käypä arvo, on ennen taselainausta tapahtuneen arvonnousun verottaminen mahdotonta. Vakiintuneen käytännön mukaan yhtiötä on verotettu ainoastaan taselainauksen ajalta tapahtuneen arvonnousun osalta ja näin pitää ollakin. Ongelma syntyy siitä, ettei taselainauksen syntyessä omaisuuden siirtoa ei ole verotettu luovutuksena. Ennen vuotta 1997 tämä ei olisi ollut edes mahdollista nykyisten säännösten puuttuessa. Luovutusvoittoverosäännösten mukaan ei ole mahdollista lukea enempiä kuin yksi hankintahinta, eikä ennen taselainausta tapahtunutta arvonnousua siten voida verottaa.

Taselainauksen purkautuessa yhtiömiehen tekemän yksityisoton seurauksena verotus on toimitettu samoin periaattein kuin omaisuuden myynnissäkin. Tällöin yhtiömiehen luovutus on vain jäänyt toteutumatta.

6.3 Henkilöyhtiön purkautuminen ja omistusoikeuden siirtäminen jälkikäteen

TVL 27 §:n mukaan purkautuvan avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön verotuksessa katsotaan omaisuuden, etuuden ja oikeuden luovutushinnaksi määrä, joka vastaa yksityiskäyttöön otossa 26 §:n 2 momentin mukaan luovutushinnaksi luettavaa määrää. Sanamuodon mukaan luovutus verotetaan siis nimen omaisesti yhtiön verotuksessa. Taselainatun omaisuuden on katsottu kuuluvan verotuksessa yhtiölle, joten tästä ei ole syytä poiketa vanhoissa taselainauksissa. Myös verotuskäytännössä on toimittu näin, eli on katsottu että taselainattu omaisuus kuuluu henkilöyhtiölle, jolloin yhtiötä verotetaan luovutuksesta. Samoin kuin taselainatun omaisuuden myynnissä, yhtiömiehet ovat voineet vaatia että taselainatun omaisuuden luovutuksesta saatu tulo kohdistetaan taselainajaan toimineen yhtiömiehen tulo-osuuteen¹⁵⁰.

¹⁵⁰ VerOH 2013, luku 4.2.

Jos taselainatun omaisuuden omistusoikeus siirretään jälkikäteen, luovutus realisoituu normaalisti TVL:n säännösten mukaan¹⁵¹. Taselainauksen katsotaan silloin purkautuneen, ja se myös neutralisoi tilanteen. Tällöin verotuksessa toimitaan, kuten tase-lainausta ei koskaan olisi edes tapahtunut.

6.4 Epäselvät tilanteet

Joskus voi olla epäselvää kenelle omistusoikeus kuuluu. Tällaisissa tilanteissa voi olla siten epäselvää, onko kyse taselainauksesta vai ei. Kiinteistöjen ollessa kyseessä tilanne on usein selkeä; omistusoikeus kuuluu sille, jolla on lainhuuto kiinteistöön. Kysymys irtaimen omaisuuden omistusoikeudesta on joskus vaikeampi.

Irtainta omaisuuden omistusoikeutta siirrettäessä ei vaadita maakaaren muoto-vaatimuksia noudattavaa luovutuskirjaa laadittavaksi. Kyseessä voi olla esimerkiksi rakennus, joka sijaitsee vuokratontilla. Tällöin tontin omistusoikeus on usein kolmannella taholla. Tilanteessa, jossa yhtiömies on siirtänyt henkilöyhtiön käyttöön irtainta omaisuutta, mutta erikseen ei ole esimerkiksi yhtiösopimuksessa määritelty siirtykö omistusoikeus yhtiölle, ei lähtökohtaisesti ole kyse taselainauksesta. Wilhelmsson-Jääskisen mukaan tällaisessa tilanteessa todistustaakka omistusoikeuden siirtymisestä on sillä, joka väittää omistusoikeuden jääneen yhtiömiehelle¹⁵². Mikäli yhtiömies siis pystyy todistamaan, että omistusoikeus on jäänyt yhtiömiehelle, on tilanne tulkittava taselainaukseksi.

On epäselvää, millainen todistus olisi riittävä, jotta omistusoikeuden voitaisiin katsoa säilyneen yhtiömiehellä. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden ratkaistavana oli tilanne, jossa kommandiittiyhtiötä purettaessa yhtiömies vaati, ettei kommandiittiyhtiön taseessa

¹⁵¹ Veroh 2013, luku 4.2.

¹⁵² Wilhelmsson-Jääskinen 2001, s. 123.

ollutta hallikiinteistöä tulisi lukea kommandiittiyhtiön omaisuudeksi, eikä kiinteistön käypää arvoa tulisi siten verottaa luovutuksena. Kommandiittiyhtiö oli aikaisemmin harjoittanut aktiivista metallialan liiketoimintaa, joka oli myyty sittemmin ulkopuoliselle ostajalle. Liiketoiminnan myynnin jälkeen kiinteistö jäi kommandiittiyhtiön taseeseen, mutta kiinteistöstä saadut vuokratulot oli verotettu vuosittain yhtiömiehen henkilökohtaisena tulona. Maa-alueen lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin kirjattu vuokraoikeus oli ollut kommandiittiyhtiöllä. Hallinto-oikeus päätyi ratkaisussaan siihen, että koska kommandiittiyhtiö hallitsi vuokraoikeuden perusteella maa-aluetta, ja hallirakennus oli kirjattu yhtiön taseeseen eikä yhtiömies ollut muuta osoittanut, kiinteistö katsottiin kommandiittiyhtiön omaisuuteen kuuluvaksi.¹⁵³

Tapauksessa yhtiömiehen olisi siis pitänyt pystyä todistamaan, että hallikiinteistön omistusoikeus olisi ollut yhtiömiehellä. Tätä vastaan puhui kommandiittiyhtiön vuokraoikeuden kirjaaminen lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Todistukseksi ei riittänyt se, että yhtiö ei ollut käyttänyt kiinteistöä vuosiin, eikä se, että kiinteistöstä saadut vuokratulot oli verotettu yhtiömiehen henkilökohtaisena tulona. Hallinto-oikeuden ratkaisussa merkittävä painoarvo tulee antaa sille, että vuokraoikeus oli kirjattu kommandiittiyhtiölle. Vaikka vuokraoikeus kiinteistöön ei suoraan tarkoita omistusoikeutta sillä sijaitsevaan rakennukseen, olisi yhtiömiehellä tullut olla vielä vahvempi todistus sen puolesta, että rakennus kuului yhtiömiehen omistukseen. Ratkaisun heikon oikeuslähdeopillisen painoarvon vuoksi tapauksesta ei voida tehdä pidemmälle meneviä johtopäätöksiä, mutta se tukee oikeuskirjallisuudessa esitettyä väitettä, jonka mukaan yhtiömiehen pystyä todistamaan omistusoikeutensa omaisuuteen kiistanalaisissa tilanteissa.

Epäselvien tilanteiden merkitys tulee esille omistusajan laskemista koskevissa tilanteissa. Taselainauksen ei ole verotuskäytännössä katsottu katkaisevan omistusajan laskemista luovutusvoittoa määritettäessä¹⁵⁴. Kuitenkin, mikäli kyse ei ole tase-

¹⁵³ Hämeenlinnan HAO 10.6.2016 T 16/0323/1 (ei julk.).

¹⁵⁴ VerOH 2013, luku 4.2.

lainauksesta, tulee omaisuuden siirrossa omistusajan laskeminen katkaista. Nykyisinhän tällä on merkitystä mahdollisen hankintameno-olettaman määräytymisen kannalta. Tilanteessa, jossa yhtiömies ottaa yksityisottona henkilöyhtiöstä yhtiön omistaman rakennuksen, tulee omaisuuden hankintamenoksi TVL 26.2 §:n mukaisesti rakennuksen käypä arvo. Omistusajan laskeminen katkeaa TVL 46.3 §:n mukaisesti. Jos kyseessä on taselainattu omaisuus, luottamuksensuojaa saavan käytännön mukaan hankintamenoksi määräytyy samalla tavalla käypä arvo omaisuuden siirron hetkellä, mutta omistusajan laskeminen luovutusvoiton laskemisessa ei katkea. Näin ollen sillä, onko kyseessä taselainaus vai ei, voi olla myöhemmin suurtakin merkitystä luovutusvoittoverotuksessa. Taselainaukset asettuvat tässä tilanteessa verotuksellisesti edullisempaan asemaan, sillä omistusajan ollessa todennäköisemmin yli kymmenen vuotta, on myös suuremman hankintameno-olettaman käyttäminen todennäköisempää.

7 LOPUKSI

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmana oli selvittää, onko taselainaus vielä voimassa olevaa oikeutta. Tutkimustuloksena saatiin, että taselainaus ei voida hyväksyä nykyisessä verojärjestelmässä. Tämän tutkimusongelman ratkaisusta seurasi seuraava tutkimusongelma, jossa oli selvitettävänä, mitä nykyisille taselainauksille tapahtuu, kun niitä ei voida enää voimassa olevan oikeuden mukaan hyväksyä. Tutkimustuloksena saatiin, että nykyiset taselainaukset saavat luottamuksensuojaa, joten ne purkautuvat itsestään ajan kuluessa, ja niiden verotus toimitetaan aiemman verotuskäytännön mukaisesti.

Taselainauksessa ei ole kyse suuren maailman ilmiöstä, jonka merkitys olisi verotuksessa tai yhteiskunnassa kovin suuri. Tutkimustuloksen mielenkiintoisuus kohdistuukin huomattavan paljon siihen, miksi verotuskäytännössä on aikanaan omaksuttu näkemys siitä, että taselainaus olisi voimassa olevaa oikeutta? Vaikka tässä tutkimuksessa ei tehty, eikä edes olisi voitu tehdä syvällisempää analyysiä taselainauskäytännön syntymisen syistä, voidaan tässä esittää joitakin ajatuksia niistä tekijöistä, joilla on voinut olla asiaan vaikutusta.

Pohdittavan arvoinen seikka on tutkimuksen viidennessäkin luvussa mainittu oikeudellisten asiantuntijoiden käsitys yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhteesta. Vero-oikeudessa tulisi aina lähtökohtaisesti antaa painoarvo yksityisoikeudellisille olosuhteille. Taselainauksen verotuskäytännössä näin ei ole jostain syystä tehty. Kilpi kommentoi asiaa vuonna 1986 näin: ”Olen omalta kohdaltani ymmärtänyt tämän johtuvaksi kommandiittiyhtiön yleiseen oikeushenkilöllisyyteen liittyvästä jonkinmoisesta epäselvyydestä”¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Kilpi 1986, s. 128. Ks. myös Järvenoja 2013, s. 443.

Näkemyks on mielenkiintoinen siksi, että henkilöyhtiöiden oikeushenkilöllisyyden on pitänyt olla selvä jo ennen AKL:n säätämistä. AKL 3.1 §:n mukaan avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö voivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona. Hallituksen esityksessä kyseiseksi laiksi todetaan jo ennen lain voimaan tuloa olleen voimassa saman sisältöinen oikeus. Tämän todetaan erikseen tarkoittavan oikeushenkilöllisyyttä.¹⁵⁶ Toisaalta oikeushenkilön käsite on monitulkintainen, joten ei ole poissuljettua, että epäselvyyttä tosiaan on ollut henkilöyhtiön oikeushenkilöllisyyden suhteen.

Yksi perustelu taselainauskäytännön syntymiselle lienee se, että taselainaus ei ole missään vaiheessa noussut niin merkittäväksi asiaksi¹⁵⁷, että KHO olisi joutunut ottamaan siihen kantaa. Tällaisessa tilanteessa käy helpommin niin, että asioiden vain annetaan tapahtua.

Huomionarvoinen on myös se näkökohta, että KHO joutui vuonna 1987 ottamaan kantaa osakeyhtiön oikeuteen tehdä poistoja silloin, kun yhtiöllä ei ole omistusoikeutta poistojen kohteena olevaan omaisuuteen. Oliko verotuskäytännössä muodostumassa käsitys siitä, että yksityisoikeudellinen muoto voidaan mahdollisesti sivuuttaa?¹⁵⁸ KHO:n linjaus pysäytti tällaisen ajattelun kehittymisen, jos sellainen oli syntymässä. Tätä ei kuitenkaan tietävästi peilattu henkilöyhtiöiden verotuskäytäntöön ja erityisesti taselainaukseen. Mikäli olisi pysähtynyt pohtimaan taselainauksen hyväksyttävyyttä, olisi se saattanut jäädä historiaan jo tuolloin, koska uusien ja uudistuneiden verolakien säännösten ei voida sanoa olevan avainasemassa ongelman tulkinnassa.

Huolimatta taselainauskäytännön syntymisen syistä, tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lähtöoletuksista poiketen taselainauksessa ei ole välttämättä missään vaiheessa ollut kyse oikeasta oikeusinstituutiosta. Pikemminkin taselainauksista voidaan

¹⁵⁶ HE 6/1987, s. 6-18.

¹⁵⁷ Esimerkiksi siksi, että henkilöyhtiöiden suosio yhtiömuotoina on vuosien saatossa laskenut.

¹⁵⁸ Ks. Kilpi 1988, s. 184.

pitää ”pienenä kertomuksena” osana suurta pirstaloitunutta oikeutta. Pienet kertomukset syntyvät, kehittyvät ja päättyvät eri oikeudellisten toimijoiden kertomana.¹⁵⁹ Taselainasta koskeva kertomus on päättynyt. Kertomuksen päättyminen on nähtävä siten, että se avaa uusia mahdollisuuksia tutkia voimassa olevaa oikeutta. Taselainaus on omalta osaltaan osoittanut, kuinka tärkeää mutta vaikeaa on hahmottaa yksityisoikeuden ja vero-oikeuden suhde. Se on myös paljastanut, että vero-oikeudessa voi esiintyä pieniä kertomuksia, joita pidetään voimassa olevana oikeutena ilman, että kriittisesti arvioidaan niiden oikeuttamisperusteita.

¹⁵⁹ Ks. pienen kertomuksen metaforasta Wilhelmsson 2004, s. 214-216.